

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Bakalářská práce

**Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými
státy Evropské unie**

Boyko Eduard

© 2023 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Eduard Boyko

Ekonomika a management

Název práce

Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy Evropské unie

Název anglicky

Central government debt of the Czech Republic in comparison with selected EU countries

Cíle práce

Hlavním cílem bakalářské práce je srovnání státního dluhu České republiky s dluhy států Evropské unie: Polsko, Slovensko a Německo. Analýza bude provedena za období 2000 až 2021. Dílčím cílem je určení faktorů, které ovlivňují státní dluh vybraných států. Dalším dílčím cílem je návrh doporučení, pro řešení a snížení vniklého státního dluhu.

Metodika

Bakalářská práce bude popisovat uvedené cíle. A je rozdělena do dvou částí: na teoretickou a praktickou.

Teoretická část práce bude zpracovaná pomocí deskriptivní metody. Jejíž součástí je literární rešerše s využitím odborné literatury zahraničních a českých autorů. Informace také budou čerpané z internetových zdrojů a odborných časopisů. Tato část práce bude zaměřena na definování základních pojmů, týkající se státního dluhu, státního rozpočtu a důležitých makroekonomických ukazatelů. Budou definovány způsoby měření státního dluhu.

Praktická část bude obsahovat charakteristiku vybraných států a bude se zabývat analýzou vývoje státního dluhu. Budou využity metody analýzy, syntézy, komparace a deskripce. Pro praktickou část budou využívána data v letech 2000–2021. Hlavními zdroji informací budou oficiální webové stránky Českého statistického úřadu (ČSÚ) a statistických úřadů zvolených států. Hodnoty zkoumaných ukazatelů budou zobrazovány pomocí tabulek a grafů, které budou rovněž sloužit k jejich vzájemnému porovnání. Následně práce se bude zabývat srovnáním základních makroekonomických ukazatelů souvisejících se státním dluhem ve vybraných státech. V závěru práce bude navrženo doporučení pro snížení státního dluhu.

Doporučený rozsah práce

30 – 40 stran

Klíčová slova

Státní dluh, Česká republika, analýza, HDP, inflace, fiskální politika, státní rozpočet, ekonomika, veřejný dluh, finanční krize, Evropská unie.

Doporučené zdroje informací

DVOŘÁK, P. 2008. Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize. V Praze: C.H. Beck. Beckova edice ekonomie. 343 s. ISBN 978-80-7400-075-1.

HOLMAN, R. 2016. Ekonomie. 6. vydání. V Praze: C.H. Beck. Beckovy ekonomické učebnice. 720 s. ISBN 978-80-7400-278-6.

KUBÁTOVÁ, K. 2013. Fiskální a měnová politika a jejich vliv na mezinárodní podnikání a konkurenceschopnost v zemích EU. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 132 s. ISBN 978-80-7380-493-0.

OCHRANA, F., PAVEL, J., VÍTEK, L. 2010. Veřejný sektor a veřejné finance: financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit. Praha: Grada. Expert (Grada). 264 s. ISBN 978-80-247-3228-2.

PEKOVÁ, J., PILNÝ J., JETMAR M. 2008. Veřejná správa a finance veřejného sektoru. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: ASPI. 712 s. ISBN 978-80-7357-351-5.

SOUKUP, J., POŠTA, V., NESET P., PAVELKA T. 2018. Makroekonomie. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Management Press. 536 s. ISBN 978-80-7261-537-7.

Předběžný termín obhajoby

2022/23 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 6. 8. 2022

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 27. 10. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 02. 03. 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy Evropské unie" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15.03.2023

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval doc. PhDr. Ing. Lucii Severové, Ph.D. za odborné a profesionální vedení, cenné rady a vstřícnost při vypracovávání mé bakalářské práce. Dále děkuji svým rodičům a přátelům za podporu a trpělivost.

Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy Evropské unie

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá státním dluhem České republiky a jeho srovnáním se státním dluhem vybraných zemí Evropské unie. Práce je rozdělena do dvou částí, jedná se o část teoretickou a praktickou část. První, teoretická část vysvětluje základní pojmy a metodologií, které jsou důležité pro pochopení předmětu. Patří sem státní rozpočet, státní dluh a jeho příčiny a důsledky, měření státního dluhu a další potřebné pojmy.

Praktická část práce se zabývá nejprve tvorbou a rozbořem dluhu České republiky od roku 2000 do roku 2021. Následuje probíhá analýza státního dluhu Slovenska, Polska a Německa. Výsledky analýzy státních dluhu těchto zemí budou později porovnány s výsledky České republiky. Poslední část je věnována strategii řízení státního dluhu a zde navrhuje možná řešení, která by měla přispět k jeho postupnému snižování. V závěru se shrnuje souhrn výsledků a přínosů bakalářské práce.

Klíčová slova: Státní dluh, Česká republika, analýza, HDP, inflace, fiskální politika, státní rozpočet, ekonomika, veřejný dluh, finanční krize, Evropská unie.

Central government debt of the Czech Republic in comparison with selected EU countries

Abstract

The bachelor work is considered a government debt of the Czech Republic and its comparison with the national debt of chosen countries of the Europe Union. The work consists of two parts: theoretical and practical. The first part explains basic terms and methodology which are important for understanding the subject. It includes the government budget, debt and its reasons and consequences, the measurement of government debt and other essential terms.

The practical part is connected with creation and analysis of the debt of the Czech Republic. The next step is the analysis of the government debt of Slovakia, Poland and Germany. Results of these countries will be analysed with the results of the Czech Republic. The last part is dedicated to the strategy of managing of the government debt and the possible decisions are proposed, which have to help its gradually decrease. In conclusion, the results and benefits of the bachelor work is being summed up.

Keywords: Government debt, the Czech Republic, analysis, GDP, inflation, fiscal policy, the government budget, economy, public debt, the financial crisis, Europe Union.

Obsah

1 Úvod.....	11
2 Cíl práce a metodika	13
2.1 Cíl práce	13
2.2 Metodika	13
3 Teoretická východiska	15
3.1 Rozpočtová a fiskální politika.....	15
3.1.1 Rozpočtová politika	15
3.1.2 Fiskální politika	15
3.2 Rozpočtová soustava.....	16
3.2.1 Rozpočtová soustava České republiky	16
3.2.2 Rozpočtový proces v České republice	18
3.3 Statní rozpočet.....	19
3.3.1 Funkce státního rozpočtu	19
3.3.2 Příjmy a výdaje státního rozpočtu	20
3.3.3 Rozpočtový deficit.....	21
3.4 Veřejný a statní dluh	23
3.4.1 Veřejný dluh	23
3.5 Statní dluh	24
3.5.1 Rating.....	25
3.6 Měření státního dluhu	26
3.6.1 ESA 95.....	26
3.6.2 GFS 1986.....	26
3.6.3 GFS 2001	27
3.7 Nástroje regulování státního dluhu	27
3.8 Vládní dluh země a fiskální pravidla EU	28
3.8.1 Maastrichtská kritéria	28
3.8.2 Pakt stability a růstu.....	31
Vlastní práce.....	34
3.9 Vývoj a struktura státních dluhu vybraných zemí.....	35
3.9.1 Vývoj a struktura státního dluhu České republiky.....	35
3.9.2 Vývoj a struktura státního dluhu Slovenské republiky	42
3.9.3 Vývoj a struktura státního dluhu Polska	45
3.9.4 Vývoj a struktura státního dluhu Německa.....	48

3.10	Komparace státního dluhu České republiky s vybranými státy EU.....	51
3.11	Strategie řízení a financování státního dluhu ČR na rok 2022.....	56
3.12	Návrh řešení státního dluhu.....	57
4	Výsledky a diskuse	58
5	Závěr.....	60
6	Seznam použitých zdrojů.....	62
6.1	Knižní publikace.....	62
6.2	Internetové zdroje.....	62
7	Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk	65
7.1	Seznam obrázků	65
7.2	Seznam tabulek.....	65
7.3	Seznam grafů.....	65

1 Úvod

Jedním z nejčastějších politických a ekonomických témat je státní dluh. V dnešní době se s ním potýká většina států, jak vyspělých, tak i rozvíjících se. Výjimečně může státní dluh mít i pozitivní vliv na ekonomický vývoj země. Státy si půjčují finanční prostředky a investují do infrastruktury, průmyslu, zemědělství, školství a zdravotnictví, aby zvýšily kvalitu života svých obyvatel a následně by se zlepšila produkční schopnost, což vede k růstu ekonomiky. Vývoj dluhu také ovlivňuje hospodářský cyklus, který přímo ovlivňuje vývoj ekonomiky. Pokud se stát zadluží v období hospodářského poklesu, měl by dluh splatit v období hospodářského růstu. Mnohdy zadluženost pramení z neznalostí ekonomických zákonitostí a ekonomické nezodpovědnosti vlády. Následkem vysoké zadluženosti bývá uzavření finančních trhů a odchod firem do zahraničí. V takové situaci se stát dostává do dluhové pasti a hrozí bankrot ekonomiky. V době globalizace bankrot jedné z ekonomik vyvolává řetězovou reakci a ovlivňuje ekonomiky celého světa, včetně ekonomiky sousedících zemí. Nejvyšší formou zadlužení státu je státní dluh. Za něj nesou odpovědnost představitelé vlády, ale následky odnáší obyvatelstvo země. O nakládání s veřejnými financemi se vede dlouhá diskuse, ovlivněná politikami jednotlivých stran. Každá strana se snaží využít finance ve prospěch svých zájmů, aby splnila své předvolební sliby a udržela si voliče. Často takové populistické nakládání s financemi je v rozporu s ekonomickým rozvojem státu.

V roce 2020 a roce 2021 největší zatížení na státní rozpočet způsobila světová pandemie nemoci Covid-19. Pandemie ovlivnila nejen život občanů, ale také ekonomiku země. Příchod Covid-19 do České republiky ovlivnil život lidí ve všech sférách života: finanční (lidé přišli o práci, buď museli pracovat z domova), sociální (zavřené kavárny, restaurace a ostatní služby), kulturní (zavřená divadla, muzea), vzdělání (distanční výuka ve školách a univerzitách). Kromě toho měla pandemie ohromný vliv na ekonomiku. Během pandemie stát poskytoval finanční podporu podnikatelům a zaměstnancům, přičemž velká část investic připadala na zdravotnický sektor. Finanční prostředky šly na léčení pacientů s Covid-19, testování lidí na nemoc, průzkumy nemoci a následné očkování populace. Po zmírnění pandemie bylo nutné znovu nastartovat ekonomiku, což vyžadovalo další finance z rozpočtu. Proto EU připravila největší podpůrný balíček ve výši 1,8 bilionů €. Navzdory podpůrnému balíčku byl schodek státního rozpočtu mnohonásobně překročen. Nicméně v porovnání se státy Evropské unie si Česká republika udržela relativně dobrou

ekonomickou stabilitu. Dopad pandemie na ekonomiku byl mnohonásobně větší v řadě jiných zemí.

Tato bakalářská práce se zabývá zkoumáním problematiky státního dluhu. Je rozdělena na tři sekce: teoretickou část, praktickou část a závěr.

Teoretická část se zabývá průzkumem státního dluhu a studuje samotný pojem státní dluh a pojmy úzce spojené s ním. Zkoumá příčiny jeho vzniku, vliv na ekonomiku a způsoby jeho řešení. Dále zkoumá různé způsoby měření dluhu a nástroje pro regulaci státního dluhu. Tato část je zpracována deskriptivní metodou ve formě literární rešerše.

Praktická část práce se věnuje analýze vývoje státního dluhu vybraných zemí, mezi nimiž spolu s Českou republikou patří Německo, Slovensko a Polsko. Všechny tyto země sousedí s Českou republikou a jsou úzce spjaté historicky, kulturně a politicky. Komparace mezi uvedenými státy ukáže, jak různé politiky ovlivnily ekonomiky sousedících států. Porovnání vývoje státního dluhu je zkoumáno v období let 2000 až 2021.

Závěr vychází z informací získaných v teoretické a praktické části práce, pomocí nichž je sestaveno doporučení pro snížení státního dluhu v České republice.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem teoretické části práce je poskytnout kompletní informace o problematice státního dluhu, založených na ekonomické terminologii a komplexní analýze vývoje českého státního dluhu. Dílčími cíli jsou nalézt dopady státního dluhu, poukázat na příčiny a důsledky státního dluhu a popsat metody měření a nástroje jeho regulace. Všechny informace jsou převzaty z knižních nebo internetových zdrojů.

Praktická část obsahuje hlavní cíl práce – srovnání státního dluhu České republiky s dluhy států Evropské unie: Slovensko, Polsko a Německo. Tato část má převážně analytický charakter, kde se zkoumají vývoje státních dluhů jednotlivých států v období let 2000 až 2021. Následně práce splňuje svůj hlavní cíl, kdy pomocí komparativní metody porovnává Českou republiku s vybranými zeměmi Evropské unie. Porovnání zohledňuje ekonomický a historický vývoj zemí, které mají vliv na výši státního dluhu. Dalšími dílčími cíli práce jsou návrhy doporučení, jakým způsobem by bylo možné řešit růst státního dluhu a dosáhnout jeho snížení.

2.2 Metodika

Teoretická část práce je zpracována pomocí deskriptivní metody, která zahrnuje literární rešerši odborné literatury zahraničních i českých autorů. Informace pro zpracování teoretické části byly získány také z internetových zdrojů a odborných časopisů. Tato práce se zaměřuje na vymezení hlavních pojmů souvisejících se státním dluhem, státním rozpočtem a důležitými makroekonomickými ukazateli. Jsou zde definovány metody měření státního dluhu.

Praktická část práce obsahuje charakteristiky a analýzy vývoje státních dluhů vybraných států. Při zpracování praktické části byly použity metody deskripce, analýzy, syntézy a komparace. Nejčastěji využívanou metodou byl analýza. Pro analýzu byla využita data z období mezi lety 2000-2021. Hlavním zdrojem informací pro zpracování analýzy jsou oficiální stránky Českého statistického úřadu (ČSÚ), webové stránky České národní banky a Ministerstva financí. Data pro analýzu zahraničních dluhů byla čerpána z Eurostatu a oficiálních webů úřadů vybraných států. Všechna získaná data byla převedena do podoby tabulek a grafů, které sloužily k deskripci státních dluhů. Zde se uplatnily

metody syntézy a deskripce. Dále se práce zabývá srovnáním hlavních makroekonomických ukazatelů ve vztahu ke státnímu dluhu vybraných zemí, kde byly využity metody komparace a deskripce. Na základě zjištěných informací byla v závěru práce navržena doporučení pro snížení státního dluhu České republiky.

3 Teoretická východiska

Pro pochopení souvislostí a problematiky státního dluhu je nutné nejprve definovat základní pojmy. K vysvětlení slouží teoretická část práce, která vysvětluje pojmy jako veřejné finance nebo formy dluhu. Nejdůležitější je však vysvětlit dva základní pojmy – rozpočet vládního sektoru a státní dluh, které jsou nezbytné pro pochopení určité problematiky a zároveň spolu úzce souvisí.

3.1 Rozpočtová a fiskální politika

Rozpočet a fiskální politika jsou nejdůležitějšími nástroji vlády. Pomocí, kterých vláda hospodáří s veřejnými financemi. Prostřednictvím státního rozpočtu stát reguluje peněžní vztahy mezi ekonomickými subjekty a státem. Hlavním účelem regulace je stabilizace makroekonomického vývoje země.¹ Rozpočtová a fiskální politika jsou často zaměňovány a považovány za synonyma. Tyto termíny jsou však odlišné a jejich úkoly ve státním rozpočtu jsou odlišné.²

3.1.1 Rozpočtová politika

Rozpočtová politika je jedním z vládních nástrojů určených k realizaci veřejné politiky. Hlavním účelem rozpočtové politiky je uspořádání vztahů mezi jednotlivými ekonomickými subjekty a zajištění finančního prostředku pro financování veřejných výdajů. Záměrem je zajistit realizaci vládních programů z finančního pohledu. Mezi úkoly rozpočtové politiky patří alokace a přerozdělování státního rozpočtu. Realizuje se na třech úrovních: centrální, regionální a místní.³

3.1.2 Fiskální politika

Fiskální politika se zaměřuje na stabilizaci veřejných financí. Fiskální politika je často zaměňována s rozpočtovou politikou, ale je mezi nimi rozdíl, který spočívá v cílech a záměrech.⁴ Účelem fiskální politiky je eliminovat makroekonomické výkyvy a prostřednictvím státního rozpočtu udržovat stabilní ekonomický rozvoj země. Vychází z

¹ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: úvod do problematiky. 4., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: ASPI, 2008. s. 431.

² DVOŘÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize.* Praha: C. H. Beck, 2008. s. 26-29.

³ HAMERNÍKOVÁ, B., KUBÁTOVÁ, K. *Veřejné finance.* Praha: EUROLEX BOHEMIA s. r. o., 2004, s. 251-252.

⁴ HAMERNÍKOVÁ, B., KUBÁTOVÁ, K. *Veřejné finance.* Praha: EUROLEX BOHEMIA s. r. o., 2004, s. 255.

nového ekonomického konceptu „Keynesiánství“. Pojetí je následkem Světové hospodářské krize v letech 1929–1933. Krize začala krachem na New Yorkské burze ve Spojených státech amerických. Následkem krize byla vysoká nezaměstnanost a značný ekonomický pokles ve všech státech. Výsledným řešením ekonomické krize měla být fiskální expanze, navržena Johnem Keynesem. Expanze spočívala ve zvýšení státních výdajů pro snížení agregátní poptávky za dispozici rozpočtového deficitů.⁵

3.2 Rozpočtová soustava

Rozpočtová soustava tvoří základ veřejných financí. Jedná se o efektivní alokaci finančních zdrojů, jejich rozdělování a plánování následné spotřeby zdrojů. Rozpočtová soustava má odlišné postavení v závislosti na státě.⁶ Rozpočtový systém plní následující funkce:⁷

- Legislativní – státní rozpočet tvoří určitou formu zákona, v ČR má podobu zákona o státním rozpočtu
- Alokační – rozděluje finanční prostředky do různých oblastí a projektů
- Redistribuční – snižuje nerovnosti v rozdělování finančních zdrojů mezi oblastmi a skupinami obyvatel

3.2.1 Rozpočtová soustava České republiky

Rozpočtová soustava České republiky se skládá ze soustavy veřejných rozpočtů a rozpočtů mimořádných fondů. Za tvorbu, rozdělování a použití finančních prostředků odpovídají odpovědné státní orgány a instituce. Mezi hlavní orgány patří Ministerstvo financí, finanční úřady a daňové úřady. Hlavním rozpočtem České republiky je státní rozpočet. Státní rozpočet shromažďuje většinu finančních prostředků celého rozpočtového systému. Ostatní finanční prostředky jsou v kompetenci krajů a obcí. Obrázek č.1 ukazuje strukturu rozpočtové soustavy České republiky.⁸

⁵ DVOŘÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 255.

⁶ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: úvod do problematiky. 4., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: ASPI, 2008. s. 196-201.

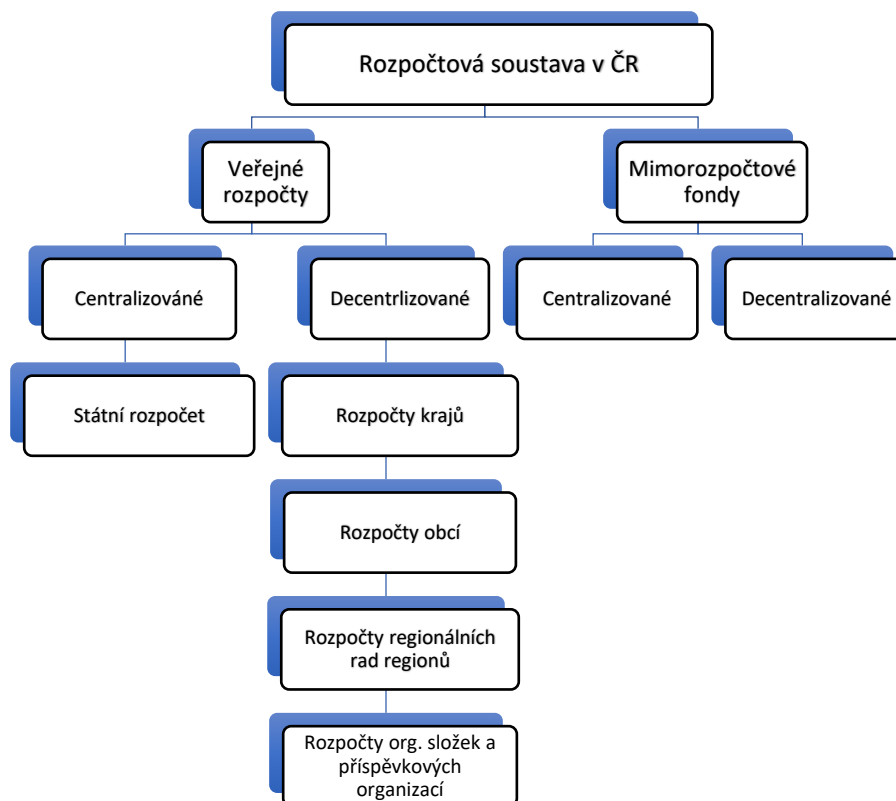
⁷ ČERVENKA M., *Soustava veřejných rozpočtů*. Praha: Leges, 2009, s 20.

⁸ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: úvod do problematiky. 4., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: ASPI, 2008. s. 196-201.

Rozpočtová soustava je řízena zákony:⁹

- Zákon č. 218/2000 Sb. – zákon o rozpočtových pravidlech a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.¹⁰
- Zákon č. 250/2000 Sb. – zákon o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů.¹¹

Obrázek 1: Rozpočtová soustava ČR

Zdroj: HAMERNÍKOVÁ, B., KUBÁTOVÁ, K., vlastní zpracování

⁹ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: úvod do problematiky. 4., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: ASPI, 2008. s. 196-201.

¹⁰ Ministerstvo financí České republiky: *Zákon č. 218/2000 Sb.* [online]. 31. 12. 2000 [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/legislativni-dokumenty/2000/zakon-c-218-2000-sb-3443>

¹¹ Ministerstvo financí České republiky: *Zákon č. 250/2000 Sb.* [online]. 31. 12. 2000 [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/legislativni-dokumenty/2000/zakon-c-250-2000-sb-3447>

3.2.2 Rozpočtový proces v České republice

Zpravidla rozpočet je sestavován na jedno rozpočtové období, tj. jeden kalendářní rok. Avšak rozvrh je sestavován několik let dopředu. Rozpočtový proces se dělí na následující etapy:

- Tvorba návrhu rozpočtu
- Projednání a schválení rozpočtu
- Plnění rozpočtu
- Schvalování úprav rozpočtu během rozpočtového období
- Kontrola plnění rozpočtu

Příprava státního rozpočtu je nejkomplicovanější fází rozpočtového procesu a připravuje jej Ministerstvo financí. Ministerstvo financí zároveň odpovídá za plnění rozpočtu a vykonává dohled. Proces začíná nejpozději půl roku před začátkem nového rozpočtového období. Návrh rozpočtu musí být podle zákona připraven a předložen vládě do 31. srpna. Rozpočet se sestavuje na základě cílů a záměrů státu. Při přípravě rozpočtu je třeba zvážit příjmy a výdaje minulého období, vliv inflace, nezaměstnanost a další faktory.¹²

Po sestavení rozpočtu návrh je předložen Poslanecké sněmovně a je projednáván ve třech čteních. Návrhem rozpočtu je také nastíněna hospodářka politika vlády. Pokud Poslanecká sněmovna schválí návrh rozpočtu, zároveň vysloví důvěru vládě. Při schvalování rozpočtu se brán zřetel na vyšší příjmu a výdajů, také musí být vyřešený problém, jak bude hrazen případný deficit rozpočtu. V případě zamítnutí návrhu rozpočtu je rozpočet vrácen orgánu, který jej vypracoval, k následnému přepracování. Pokud Poslanecká sněmovna neschválí návrh rozpočtu do začátku rozpočtového období, dojde k hospodaření dle tzv. rozpočtového provizoria. Rozpočtové provizorium je upraveno legislativou.

Kontrolu nad plněním rozpočtu provádí Ministerstvo financí a na nižší úrovni se kontrola provádí prostřednictvím volených orgánů. Na konci rozpočtového období je vypracována závěrečná zpráva, ve které je uveden stav účtu vládního sektoru a veškeré příjmy a výdaje za toto období. Na základě této zprávy je rozhodnuto, zda řešit deficit

¹² PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: úvod do problematiky. 4., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: ASPI, 2008. s. 121.

státního rozpočtu nebo naopak rozdělit výsledný přebytek rozpočtu. Následně závěrečná zpráva slouží jako podklad pro sestavování rozpočtového návrhu na následující období.¹³

3.3 Statní rozpočet

Státní rozpočet je centrálním finančním fondem státu a jedním z nástrojů fiskální politiky státu. Státní rozpočet je výsledkem hospodaření na základě rozpočtového plánu vlády. Je to vládní nástroj, který slouží k financování potřeb země např. v oblasti hospodářství a sociální politiky. Státní rozpočet se sestavuje na základě rozpočtového plánu.¹⁴ Řídí se zákonem č. 57/2022 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2022.

15

3.3.1 Funkce státního rozpočtu

Pro využití státního rozpočtu se vláda řídí základními principy:¹⁶

- Nevratnost – veškeré provedené platby, které fyzická nebo právnická osoba povinně uhradila, nelze požádat zpět.
- Nedobrovolnost – veškeré povinné platby jsou nedobrovolné.
- Neekvivalence – neexistuje přímá vazba mezi příjmem ze státního rozpočtu a výší odvodů.

Také státní rozpočet musí plnit tři hlavní funkce:¹⁷

- Alokační – cílem je efektivní rozdělování finančních prostředků v rámci státního rozpočtu.
- Redistribuční – cílem je rozdělení prostředků pro snížení nerovností mezi občany.
- Stabilizační – úkolem je stabilizovat ekonomický vývoj státu.

¹³ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: úvod do problematiky. 4., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: ASPI, 2008. s. 121-122.

¹⁴ DVORÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize.* Praha: C. H. Beck, 2008. s. 5-7.

¹⁵ Ministerstvo financí České republiky: *Zákon č. 57/2022 Sb.* [online]. 21.03.2022 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/legislativni-dokumenty/2022/zakon-c-57-2022-sb-46892/>

¹⁶ DVORÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize.* Praha: C. H. Beck, 2008. s. 5-7.

¹⁷ Ministerstvo financí České republiky: *Státní rozpočet v kostce - 2021* [online]. 29.03.2021 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/rozpocet-v-kostce/statni-rozpocet-v-kostce-2021-41404>

3.3.2 Příjmy a výdaje státního rozpočtu

Příjmy a výdaje státního rozpočtu jsou souhrnem hospodaření státu. Evidenci provádí Česká národní banka. Jakýkoliv rozpor mezi příjmy a výdaji řeší Ministerstvo financí prostřednictvím fiskální a rozpočtové politiky.

Příjmy státního rozpočtu

Příjmy státního rozpočtu se dělí do dvou skupin: běžné příjmy a kapitálové příjmy. Běžné příjmy se dále dělí na zdanitelné a nezdanitelné příjmy. Daňové příjmy tvoří největší a nejvýznamnější část příjmů státního rozpočtu a zahrnují daně od fyzických a právnických osob. Na rozdíl od nedaňových příjmů, jako jsou například úroky nebo splátky, jsou daně nedobrovolné a nevratné. Kapitálové příjmy ze státního rozpočtu jsou získávány např. z prodeje dlouhodobého majetku, dotací nebo prodejem cenných papírů.¹⁸

Daně

Daně hrají důležitou roli ve státním rozpočtu a jsou určovány daňovou sazbou. Stát na základě těchto sazeb ovlivňuje agregátní nabídku a poptávku v ekonomice. Právní moc na stanovení daní má stát a daň je legislativně zakotvena v zákoně.¹⁹

Clo

Další formou příjmu státního rozpočtu je celní daň, kterou se zdaňuje dovoz zboží ze zahraničí. Za výběr cla odpovídá celní úřad, který je stanoven v celním kodexu stanoveném Evropskou unií.

Výdaje státního rozpočtu

Státní rozpočet zahrnuje výdaje na pořízení statků a služeb, které stát potřebuje k poskytování veřejných statků všem občanům. Tyto náklady mohou zahrnovat zdravotní, vzdělávací a také potřeby veřejné správy. Dále byly zohledněny i úroky ze státního dluhu a různé dotace např. na výrobu, na krytí ztrát státních podniků nebo z obecního rozpočtu.²⁰

¹⁸ ČERVENKA M., *Soustava veřejných rozpočtů*. Praha: Leges, 2009, s 46-47.

¹⁹ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: úvod do problematiky*. 4., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: ASPI, 2008. s. 349.

²⁰ PEKOVÁ, J. a kol. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: ASPI, 2008. s. 258.

Státní výdaje podporují veřejný i soukromý sektor. Výdaje se dělí na kapitálové a běžné výdaje a ty zase na transfery a veřejné výdaje. Z hlediska veřejných financí lze výdaje rozdělit do tří kategorií: alokační (výdaje na nákup služeb a zboží), stabilizační (organizace rozpočtové politiky) a přerozdělovací (dotace).²¹

3.3.3 Rozpočtový deficit

V důsledku nerovnosti příjmů a výdajů je státní rozpočet přebytkový nebo schodkový. Přebytek je důsledkem větších příjmů než výdajů. Schodek ukazuje opačnou situaci, kdy výdaje jsou větší než příjmy. Pokud dojde ke kumulaci deficitu, zvyšuje se hlavní část státního dluhu.²²

V krátkodobém období se rozlišují tři typy rozpočtového deficitu:²³

1. Vzniklé saldo je záměrem vlády. Je navrženo vládou a schváleno poslaneckou sněmovnou.
2. Saldo vzniká v důsledku nepřetržitých peněžních toků (je výsledkem veřejných příjmů a výdajů) za jeden rozpočtový rok.
3. Saldo je výsledkem hospodaření vlády na konci rozpočtového období.

Pro stabilizaci fiskální politiky je nutné vzít v úvahu výsledek salda, nejen schodek, ale i přebytek. Nezbytné je vyhledat příčiny takového výsledku. Příčinou může být špatný odhad příjmů a výdajů, jakož i nepředvídatelné faktory (např. politické změny, neúrodnost, epidemie). Cílem je zajistit vyrovnanost státního rozpočtu pro rovnoměrný vývoj hospodářské politiky. V případě přebytku je nutné zjistit příčiny a podporovat následující tendenci. V případě schodku je nutné také zjistit příčiny, ale naopak zabránit tendenci.²⁴ Existuje několik způsobů, jak zabránit vývoji schodku:²⁵

- Zvýšení daňové sazby
- Snížení veřejných výdajů
- Využití privatizace
- Dlouhodobé financování
- Emisní financování

²¹ ČERVENKA M., *Soustava veřejných rozpočtů*. Praha: Leges, 2009, s. 48.

²² PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: úvod do problematiky. 4., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: ASPI, 2008. s. 379.

²³ OCHRANA, F. *Veřejný sektor a veřejné finance*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 138.)

²⁴ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: úvod do problematiky. 4., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: ASPI, 2008. s. 379.

²⁵ HAMERNÍKOVÁ, B., KUBÁTOVÁ, K. *Veřejné finance*. Praha: EUROLEX BOHEMIA s. r. o., 2004, s. 279.

Pokud je deficit státního rozpočtu kryt dlouhodobým financováním, vzniká veřejný dluh. Pokud se využívá emisní krytí schodku, následuje přírůstek monetární báze.²⁶

Příčiny vzniku rozpočtového deficitu

Příčiny vzniku rozpočtového deficitu lze rozdělit na aktivní a pasivní:

Pasivní – pasivní rozpočtový deficit vzniká v důsledku náhodných jevů, které vláda není schopna ovlivnit. Jakýkoliv zásah státu nemá podstatný vliv na vylepšení situace. V důsledku rostou výdaje a klesají příjmy, následně roste rozpočtový deficit. Mezi pasivní příčiny patří nákladový šok, hospodářský pokles (zvýšení veřejných výdajů a snížení daňového výnosu), mimořádné události (epidemie, válečný konflikt, přírodní katastrofa). V posledních letech pravidelně postihují pasivní deficity, které vedou ke zvýšení schodku.²⁷

Aktivní – aktivní rozpočtový deficit vzniká v důsledku vládních opatření, které stejně jako u pasivního deficitu vedou ke zvýšení výdajů a snížení příjmů. Vláda přímo je zodpovědná za příčiny vzniku deficitu. Takový deficit vzniká rozložením důsledku výdajového šoku a rozložením daňové zátěže. Rozložením důsledku výdajového šoku zamezují prudkému zvýšení daňové sazby. Rozložením daňové zátěže se využívá u nákladných veřejných projektu. Rozložením daňové zátěže se dosahuje rozložení financování projektu na více generací, aby veškerá zátěž nepřipadala jenom na jednu generaci.²⁸

Důsledky rozpočtového deficitu

Důsledky rozpočtového deficitu se dělí na dva typy: finanční důsledky a makroekonomické důsledky.

Finanční důsledky – neboli rozpočtové důsledky, v krátkém období mohou působit kladně, protože ztlumit rozpočtové omezení. Avšak v dlouhém období mají negativní vliv. Vzniklý deficit se musí krýt. Následně deficit projevuje ve veřejném zadlužení a nákladech spojených s obsluhou veřejného dluhu.²⁹

²⁶ HAMERNÍKOVÁ, B., KUBÁTOVÁ, K. *Veřejné finance*. Praha: EUROLEX BOHEMIA s. r. o., 2004, s. 279.

²⁷ DVORÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 53-55.

²⁸ DVORÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 55-56.

²⁹ OCHRANA, F. *Veřejný sektor a veřejné finance*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 141-142.)

Makroekonomické důsledky – neboli fiskální důsledky, mají vliv na změnu makroekonomických veličin, jako je inflace, HDP, platební bilance a nezaměstnanost. Důsledky se můžou měnit v závislosti, jestli je vnímáme pozitivně neboli negativně. V teorii existují tři různé pohledy na důsledky:³⁰

Neoklasická teorie – všechny makroekonomické důsledky jsou negativní a zároveň rozpočtový deficit se odmítá.

Keynesiánská teorie – je opakem neoklasické teorie. Kdy naopak rozpočtový deficit doporučuje, a makroekonomické důsledky jsou pozitivní.

Neoricardiánská teorie – všechny makroekonomické důsledky jsou popíraný a rozpočtový deficit zajímá neutrální postavení.

3.4 Veřejný a státní dluh

Veřejný a státní dluh jsou souhrnem závazků vůči věřitelům, avšak nejsou synonyma a existuje mezi nimi rozdíl v tom, jaké závazky zahrnují. Státní dluh se skládá pouze z vládních závazků, zatímco veřejný dluh zahrnuje kromě vládních závazků také závazky zdravotních pojišťoven, místních fondů a mimorozpočtových fondů. Podíl státního dluhu na veřejném dluhu činí přibližně 90 %.³¹

3.4.1 Veřejný dluh

Veřejný dluh je výsledkem dlouhodobé fiskální nerovnováhy. Veřejný dluh je souhrnem všech závazků státu, subjektu samosprávy, veřejnoprávních institucí, vějných podniku a územní samosprávou. Zároveň se skládá z pohledávek ekonomických subjektu vůči státu, veřejným fondů, veřejnoprávním institucím a územní samosprávě.³² Veřejný dluh je sumou minulých rozpočtových deficitů.³³

³⁰ DVOŘÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 143.

³¹ ČERNOHORSKÝ, J., TEPLÝ, P. *Základy financí*. Praha: Grada, 2011. s. 291.

³² PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: úvod do problematiky. 4., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: ASPI, 2008. s. 506.

³³ DVOŘÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 81.

3.5 Statní dluh

Státní dluh je dluh, který se skládá z vládních závazků a je součástí veřejného dluhu. Nezahrnuje závazky vůči systému zdravotního pojištění, územním rozpočtům, mimorozpočtovým fondům, státním zárukám ani závazkům vládního sektoru.³⁴ Státní dluh je formulován v zákoně č. 218/2000 Sb. o rozpočtových pravidlech a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a definuje ho jako „souhrn státních finančních pasiv tvořených závazky státu, které vznikly se státem přijatých zahraničních půjček úvěrů od bank a z vydaných státních dluhopisů a jiných závazků státu (jiné cenné papíry).“³⁵

Státní dluh je kryt výpůjčkami ve formě dluhopisů, které můžou nakoupit domácí a zahraniční investoři.³⁶

Statní dluh lze dělit podle místa vzniku dluhového nástroje a podle obchodovatelnosti na finančních trzích.³⁷

- Dělení dle místa vzniku dluhového nástroje:
 - Domácí dluh – státní dluhopisy, státní pokladniční poukázky, krátkodobé půjčky a další domácí nástroje.
 - Zahraniční dluh – půjčky od Evropské investiční banky, zahraniční emise dluhopisů.
- Dělení dle obchodovatelnosti na finančních trzích:
 - Obchodovatelný dluh – státní dluhopisy, státní pokladniční poukázky, zahraniční emise.
 - Neobchodovatelný dluh – zcela se skládá ze zahraničního dluhu.

³⁴ BRČÁK, J. a kol., *Makroekonomie – Makroekonomický přehled*. 2018, s. 225.

³⁵ Ministerstvo financí České republiky: *Zákon č. 218/2000 Sb.* [online]. 29. 3. 2021 [cit. 2022-06-11].

Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/legislativni-dokumenty/2000/zakon-c-218-2000-sb-3443>

³⁶ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: úvod do problematiky*. 4., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: ASPI, 2008. s. 513.

³⁷ BRČÁK, J. a kol., *Makroekonomie – Makroekonomický přehled*. 2018, s. 225.

3.5.1 Rating

Rating posuzuje schopnost země splácet své budoucí závazky. Ratingy připravují ratingové agentury, nejznámější jsou Standard and Poor's, Fitch a Moody's. Hodnocení je prezentováno na škále od nejnižší spekulativní úrovně po nejvyšší investiční úrovní, viz tabulka č.1. Součástí klasifikace je také informace o budoucí změně klasifikace s uvedením důvodů. Rating státu slouží jako podklad pro sestavení ratingu pro ekonomické subjekty v dané zemi.³⁸

Tabulka 1: Ratingové stupně

Fitch	S&P	Moody 's	Popis ratingového stupně (dle Moody 's)	
AAA	AAA	Aaa	Investiční stupeň	Minimální kreditní riziko
AA+	AA+	Aa1		Velmi nízké kreditní riziko
AA	AA	Aa2		
AA-	AA-	Aa3		
A+	A+	A1		Nízké kreditní riziko
A	A	A2		
A-	A-	A3		
BBB+	BBB+	Baa1		Mírné kreditní riziko
BBB	BBB	Baa2		
BBB-	BBB-	Baa3		
BB+	BB+	Ba1	Významné kreditní riziko	
BB	BB	Ba2		
BB-	BB-	Ba3		
B+	B+	B1	Vysoké kreditní riziko	
B	B	B2		
B-	B-	B3		
CCC+	CCC+	Caa1	Velmi vysoké kreditní riziko	
CCC	CCC	Caa2		
CCC-	CCC-	Caa3		
CC	CC	Ca	V selhání či blízko selhání, ale s možností splacení	
C	C			
DDD	SD	C		
DD	D		V selhání, s nízkou šancí na splacení	
D				

Zdroj: Česká Národní Banka, vlastní zpracování.

³⁸ Česká Národní Banka: *Ratingové hodnocení České republiky* [online]. 04.2011 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/zpravy-o-inflaci/tematicke-prilohy-a-boxy/Ratingove-hodnoceni-Ceske-republiky>

Hodnocení zemi je založeno na kvantitativních a kvalitativních ukazatelích, jako je například vývoj zadlužení, hospodářská situace a výhled, politická stabilita a institucionální zralost. Rating státu je relativním ukazatelem budoucího rizika nesplácení. Investoři využívají rating k rozhodování o investování do cenných papírů státu nebo podřízených organizací. Čím vyšší je rating, tím nižší je riziko selhání.³⁹

3.6 Měření státního dluhu

K měření státního dluhu se v Evropské unii využívají dvě metodiky měření státního dluhu: metodika ESA 95 nebo metodika GFS 1986. Existuje další metodika, která se zavádí v Evropské unii.

3.6.1 ESA 95

Metodika ESA 95, celým názvem European System of Integrated Economic Accounts, je metodika měření hospodářské činnosti a měření státního dluhu vytvořená Eurostatem. Hlavním principem ESA 95 je výpočet maastrichtských konvergenčních kritérií vládního deficitu a dluhu. Eurostat má za úkol průběžnou aktualizaci metodiky a její implementaci v jednotlivých zemích. Za dodržování metodiky jsou zodpovědné národní statistické úřady, v ČR zodpovídá Český statistický úřad. Všechny dokumenty týkající se hospodaření vládního sektoru, které státy předkládají Evropské unii, musí být vykazovány metodikou ESA 95. Metodika funguje na zásadě aktuálního účetnictví, kdy se zachycuje aktuální fiskální rok, bez ohledu na to, kdy bude daná operace uhrazena.⁴⁰

3.6.2 GFS 1986

GFS 1986, celým názvem Government Finance Statistics, je metodika měření státního dluhu a je vytvořena Mezinárodním měnovým fondem. Zodpovědnost za danou metodiku nese Ministerstvo financí dané země. Metodika se podobá sledování výdajů, příjmů a deficitu státního rozpočtu a používá se ve fiskálních predikcích a rozpočtových dokumentech. Hlavní výhodou této metodiky je dostupnost dat v krátkém časovém

³⁹ Česká Národní Banka: *Ratingové hodnocení České republiky* [online]. 04.2011 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/zpravy-o-inflaci/tematicke-prilohy-a-boxy/Ratingove-hodnoceni-Ceske-republiky>

⁴⁰ Ministerstvo financí České republiky: *Metodiky ESA 95, GFS 1986 a GFS 2001* [online]. 11.02.2013 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/metodiky/2012/metodiky-esa-95-gfs-1986-a-gfs-2001-9577>

horizontu a nízká náročnost na data. Metodika GFS 1986 se váže na schválený státní rozpočet a rozpočty státních fondů, a slouží tak pro výpočet salda státního rozpočtu.⁴¹

3.6.3 GFS 2001

GFS 2011 je stejně jako GFS 1986 vytvořena Mezinárodním měnovým fondem. Implementace této metodiky začala v roce 2002. Svými principy je podobný metodice ESA 95, vypočtený dluh a deficit se blíží dluhu a deficitu při výpočtu maastrichtských kritérii. Metodika je náročnější na vstupní data oproti metodice GFS 1986.⁴²

3.7 Nástroje regulování státního dluhu

Účelem regulace státního dluhu je snížit výši dluhu. Tohoto cíle lze dosáhnout několika způsoby. Jednou z možností je zvýšit ekonomický růst tak, aby převýšil úrokovou sazbu veřejného dluhu. Další možností je pokus vlády dosáhnout přebytku rozpočtu, který je následně použit na splacení dluhu i s úroky. To znamená, že stát zavede restriktivní rozpočtová opatření na straně výdajů. Avšak důsledkem může nastat recese. Krajním řešením je uvalení jednorázové daně na splacení státního dluhu. Pomoc ze zahraničí je ještě jedním z řešení. To znamená využít pomoc zahraničních partnerů prostřednictvím darů, dotací, úroků nebo části dluhu.

Monetární řešení spočívá v monetizaci dluhu, tzn. snížit reálnou hodnotu dluhu prostřednictvím inflace. Nárůst množství peněz ekonomice v má však negativní vliv na vývoj inflace. Odmítnutí dluhu je kritickým řešením exitujícího dluhu nebo úroku. Toto řešení však velmi poškozují věřitele a má za následek ztrátu důvěry státu a potíže s budoucím financováním deficitu státního rozpočtu. V budoucnu by se stát mohl potýkat s těžkostmi získat půjčky nebo by mu byly nabídnuty pouze půjčky s vyššími úroky.⁴³

⁴¹ Ministerstvo financí České republiky: *Metodiky ESA 95, GFS 1986 a GFS 2001* [online]. 11.02.2013 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/metodiky/2012/metodiky-esa-95-gfs-1986-a-gfs-2001-9577>

⁴² Tamtéž.

⁴³ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: úvod do problematiky. 4., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: ASPI, 2008. s. 518-520.

3.8 Vládní dluh země a fiskální pravidla EU

Po krizi v 70. a 80. letech, způsobené ropnou krizí v roce 1973, bylo nutné vytvořit fiskální předpisy a pravidla. První předpisy byly zakotveny v Maastrichtské smlouvě, která zároveň stanovila podmínky pro vstup států do eurozóny. Tato ustanovení byla poté zahrnuta do Paktu stability a růstu, který slouží k udržování stability rozpočtu v eurozóně.

44

3.8.1 Maastrichtská kritéria

Maastrichtská kritéria jsou podmínky, na jejichž základě se rozhoduje o přistoupení nových členů k eurozóně a které stanoví Maastrichtská smlouva. Ukazují připravenost země vstoupit do eurozóny, měnové a hospodářské unie. Hodnotí schopnost země ekonomicky se integrovat do měnového systému eurozóny způsobem, aby nezpůsobila finanční nestabilitu eurozóny.

Evropská centrální banka a Evropská komise jsou odpovědné za vypracování a hodnocení maastrichtských kritérií. Hodnocení se zaznamenávají v dokumentech nazývaných Konvergenční zpráva, „*Convergence report*“. Hodnocení probíhá v pravidelných dvouletých intervalech nebo na žádost uchazečské země. Před vstupem do eurozóny je důležité, aby byla splněna všechna kritéria. Jsou sledovaná čtyři hlavní ekonomická kritéria.⁴⁵

Ekonomická kritéria:

- Udržitelnost veřejných financí
- Dlouhodobá stabilita úrokových sazeb
- Kurzová stabilita
- Cenová stabilita

V Konvergenčních zprávách je také hodnocena slučitelnost legislativ členských a uchazečských států a legislativou Evropské unie, pro zajištění funkcí Eurosystemu.⁴⁶

⁴⁴ KUBÁTOVÁ, Květa, ed. *Úloha veřejných financí v řešení problémů a dopadů současné krize*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. s. 30.

⁴⁵ Ministerstvo financí České republiky: *Maastrichtská kritéria* [online]. 01.12.2013 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/maastrichtska-kriteria>

⁴⁶ Tamtéž

Udržitelnost veřejných financí

Existuje velký počet možností, jakým způsobem veřejné finance můžou ohrožovat finanční a cenovou stabilitu státu eurozóny. Vysoké rozpočtové deficity jednotlivých států způsobují inflaci a odtok investic. Roste tlak na vládní finance a může poškodit důvěryhodnost eura. Cílem kritérií je udržitelnost veřejných financí a zabránit rizikům.

Ustanovení Maastrichtské smlouvy zakazuje zemím evropské unie hospodařit s nadměrnými schodky. Nadměrný schodek vychází z výše rozpočtového deficitu a z částky vládního dluhu. Kritérium není splněno, pokud nastane jedna z následujících možností:⁴⁷

- Poměr skutečného anebo plánovaného schodku veřejných financí vůči hrubému domácímu produktu překračuje 3 %. Vyjma pokud tento poměr výrazně klesal a přibližoval se referenční hodnotě.
- Poměr veřejného zadlužení proti hrubému domácímu produktu překračuje hodnotu 60 %.

Dlouhodobost úrokových sazeb

Cílem kritéria je odhadnout trvalost konvergence. Kritérium je založeno na učení o efektivních kapitálových trzích. Včasná konvergence úrokové sazby předchází změně cen dlouhodobých dluhopisů po vstupu do eurozóny. Kritérium je bere v potaz následující skutečnosti:⁴⁸

- Průměrná dlouhodobá nominální sazba uchazečské země, nemá překračovat více jak 2 % úrokovou sazbu tří členských států, které mají nejlepší výsledky z hlediska cenové stability. Měření probíhá v průběhu jednoho roku před vstupem do eurozóny.
- Informace o úrokových sazbách se zjišťují z desetiletých státních dluhopisů. Pokud nejsou k dispozici, použijí se informace ze srovnatelných cenných papírů.
- Dlouhodobá úroková sazba se počítá jako aritmetický průměr za minulých 12 měsíců.

⁴⁷ Ministerstvo financí České republiky: *Maastrichtská kritéria* [online]. 01.12.2013 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/maastrichtska-kriteria>

⁴⁸ Tamtéž.

Kurzova stabilita

Kurzová stabilita uchazečské země má zajistit, že směnný kurz národní měny bude stabilní a nezpůsobí případné makroekonomické nerovnováhy po vstupu země do eurozóny. Kritéria pro dosažení kursové stability vznikla v souvislosti s udržováním kurzů členských zemí uvnitř úzkých fluktuací pásem ERM. Toto kurzové uspořádání bylo výrazně narušeno po turbulencích v roce 1992. Současné kritérium zahrnuje následující skutečnosti:⁴⁹

- Uchazečská země musí po dobu nejméně dvou let před vstupem do eurozóny účastnit se mechanismu ERM II a prokázat, že směnný kurz národní měny během této doby nepodléhal silným tlakům.
- Kandidující země nesmí po dobu dvou let před vstupem do eurozóny devalvovat centrální paritu své měny.
- Kromě posuzování tlaku na kurz jsou posuzovány i další ukazatele, jako je vývoj krátkodobých úrokových diferenciálů, zohlednění mezinárodní finanční pomoci za účelem stabilizace národní měny a odchylka od středního kurzu.

Cenová stabilita

Stát, který je členem měnové unie, nesmí používat kurz pro obnovení cenové konkurenceschopnosti, o kterou přichází při vysoké inflaci. Splněním inflačního kritéria země dokazuje schopnost obejít bez kurzu národní měny. Stejný je pohled i na cenovou stabilitu v eurozóně. Za účelem provádění jednotné měnové politiky evropské centrální banky.

Hodnocení kritérii vyplivá z dikce článků Maastrichtské smlouvy a z jejich intepretace. Při posuzování kritérii oba prameny uplatňují následující skutečnosti:⁵⁰

- Průměrná míra inflace uchazečské země, nemá překračovat více jak 1,5 % inflaci nejvýše tří členských států, které mají nejlepší výsledky z hlediska cenové stability. Měření probíhá v průběhu jednoho roku před šetřením.
- Za nejlepší výsledky cenové stability se považují tři nejnižší inflace. Mohou se vyloučit hodnoty inflace, které jsou v makroekonomickém prostředí považované za

⁴⁹ Ministerstvo financí České republiky: *Pakt stability a růstu* [online]. 01.12.2013 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/pakt-stability-a-rustu>

⁵⁰ Tamtéž.

extrémní. Cenový vývoj se sleduje pomocí průměrného harmonizovaného indexu spotřebitelských cen „HICP“. Ze tří vybraných hodnot se počítá vážený průměr.

- Aby cenová stabilita mohla splňovat kritérium po evaluaci, musí být dlouhodobě udržitelná.

3.8.2 Pakt stability a růstu

Pakt stability a růstu neboli „Stability and Growth Pact“ se skládá ze souborů evropských právních norem. První podoba schválila Evropská rada v roce 1997 v Amsterdamu. Pravidla paktu stability a růstu prošla několika změnami. Největší reforma paktu proběhla v roce 2005, kdy Německo a Francie se snažili předejít sankcím za odstraňování nadměrného rozpočtového schodku. Tehdejší situace vytvořila napjatou atmosféru mezi členy eurozóny, která se držela během celého krizového období. Vyvrcholením této situace neslátalo zpřísnění Paktu a zesílení fiskálních politik. Reformy se zavedli ve dvou vlnách, první v prosinci 2011 a následně druhá v květnu 2013.

Pakt stability a růstu je právnicky chápán jako technické upřesnění Maastrichtské smlouvy. Zakazuje hospodařit s nadměrnými rozpočtovými schodky. Jako nástroj fiskální politiky je závazný pro všechny členy evropské unie, a nejen pro členy eurozóny. Však některá ustanovení platí pouze pro členy eurozóny.⁵¹

⁵¹ Ministerstvo financí České republiky: *Pakt stability a růstu* [online]. 01.12.2013 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/pakt-stability-a-rustu>

Preventivní větev

Pravidla paktu se rozdělují do dvou větví: preventivní a nápravní. Preventivní větev má za úkol sledovat fiskální politiku a zabránit vzniku nadměrného rozpočtového deficitu. K dosažení tohoto cíle slouží následující opatření:⁵²

- Každý členský stát Evropské unie má stanoven vlastní střednědobý rozpočtový cíl pro cyklicky očištěný podíl deficitu na HDP. Pokud daný stát nesplňuje zadaný cíl, musí se k němu přiblížit.
- Členské státy eurozóny každoročně zpracovávají stabilizační programy a členové EU vytvářejí konvergenční programy. V těchto programech každý stát prezentuje svoji střednědobou rozpočtovou strategii. Následně Evropská komise a Rada hodnotí slučitelnost těchto programů.
- Země, které nesplňují svůj střednědobý cíl, musí přizpůsobit své výdaje, aby nerostly rychlejším tempem, než je střednědobé tempo růstu potenciálního HDP.
- V případě významného odchýlení od trajektorie střednědobých cílů a ignorování výzvy k nápravě se členská země vystavuje peněžní sankci. Sankce spočívá ve vytvoření úročeného vkladu. Výše vkladu činí 0,2 % HDP.
- Do 15. října každý členský stát eurozóny musí předložit Komisi návrh rozpočtu na příští rok. Komise tento návrh posoudí, jestli je slučitelný se závazky Paktu. Pokud rozpočet není v souladu s Paktem, Komise vrací návrh na přepracování nebo dopracování.

⁵² Ministerstvo financí České republiky: *Pakt stability a růstu* [online]. 01.12.2013 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/pakt-stability-a-rustu>

Nápravná větev

Nápravná větev se skládá z postupů, kdy členská země dlouhodobě neudržuje fiskální politiku, a proto se zahajuje procedura „Excessive Deficit Procedure“ (EDP) s cílem nápravy situace. Nadměrný schodek je definován stejně jako maastrichtské fiskální kritérium, tedy prostřednictvím referenční hodnoty 60 % pro vládní dluh a 3 % pro vládní deficit. Při hodnocení se zohledňují neovlivnitelné mimořádné okolnosti.

Po zahájení procedury nápravné větve se aplikují následující opatření:⁵³

- Při výrazném porušení pravidel, kromě zahájení procedury EDP, může být od členské země požadováno, aby vytvořila neúročné depozitum ve výši 0,2 % z HDP.
- Pokud členská země nezavede účinná opatření, nápravná opatření jsou postupně zesilována. Může být přeměněno neúročené depozitum na pokutu a variabilní složka se zvyšuje.
- Po celou dobu trvání procedury je členská země vystavena průběžnému sledování a musí poskytovat průběžné zprávy o přijímaných opatřeních. Také je uzavřen program ekonomického partnerství, který klade důraz na provedení reforem pro odstranění nadměrného deficitu.
- Pokud daná země není členem eurozóny a probíhá proces při nadměrném schodku, může být jí zastavena možnost čerpat prostředky z Fondu soudržnosti.

Obrácené hlasování

Důležitou součástí zesíleného paktu je nově zavedený způsob rozhodování, pojmenovaný „Obrácené hlasování kvalifikovanou většinou“ (Reverse qualified majority voting). Proces je výsledkem debat o tom, jak zlepšit automatickost rozhodování o nápravných opatřeních. Původní proces hlasování byl postaven na principu kvalifikované většiny, kdy s návrhem sankce měla souhlasit kvalifikovaná většina Rady. Obrácené hlasování funguje na principu, kdy sankce navržené Komisí automaticky nabývají platnosti, pokud v průběhu deseti dnů od návrhu se nevysloví kvalifikovaná většina Rady.⁵⁴

⁵³ Ministerstvo financí České republiky: *Pakt stability a růstu* [online]. 01.12.2013 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/pakt-stability-a-rustu>

⁵⁴ Tamtéž.

Vlastní práce

Praktická část bakalářské práce je rozdělena do tří částí.

První část postupně navazuje na teoretickou část bakalářské práce a soustředí se na analýzu a strukturu státního dluhu České republiky. Rovněž je zkoumán vývoj státního dluhu vybraných zemí. Analýza zkoumá údaje o státním dluhu v letech 2000–2021. Následně zjištěné informace slouží jako podklad pro komparaci státních dluhů. Pro analýzu jsou využívány dostupné relevantní zdroje a státní dluh vyjádřený v % HDP.

Pro analýzu státního dluhu byly vybrány státy sousedící s Českou republikou. Okolní státy zaujímají různé pozice v ekonomice Evropské unie a mají rozlišnou úroveň zadluženosti. Liší se dobou vstupu do Evropské unie a přijetím eura. Také jsou rozdílné v ekonomické úrovni:

- Slovensko – má podobnou ekonomiku jako Česká republika
- Polsko – nejsilnější ve střední Evropě a rychle se vyvíjející ekonomika
- Německo – největší národní ekonomika v Evropě

Druhá část práce se zaměřuje na komparaci státních dluhů vybraných států. Zjištěné informace z první části se dají do srovnání. Srovnává se výše státních dluhů jednotlivých států a také poměr státního dluhu k HDP. Komparace pomáhá pro posouzení ekonomické efektivity České republiky.

Třetí část se zaměřuje na návrh doporučení pro řešení a snížení vzniklého státního dluhu.

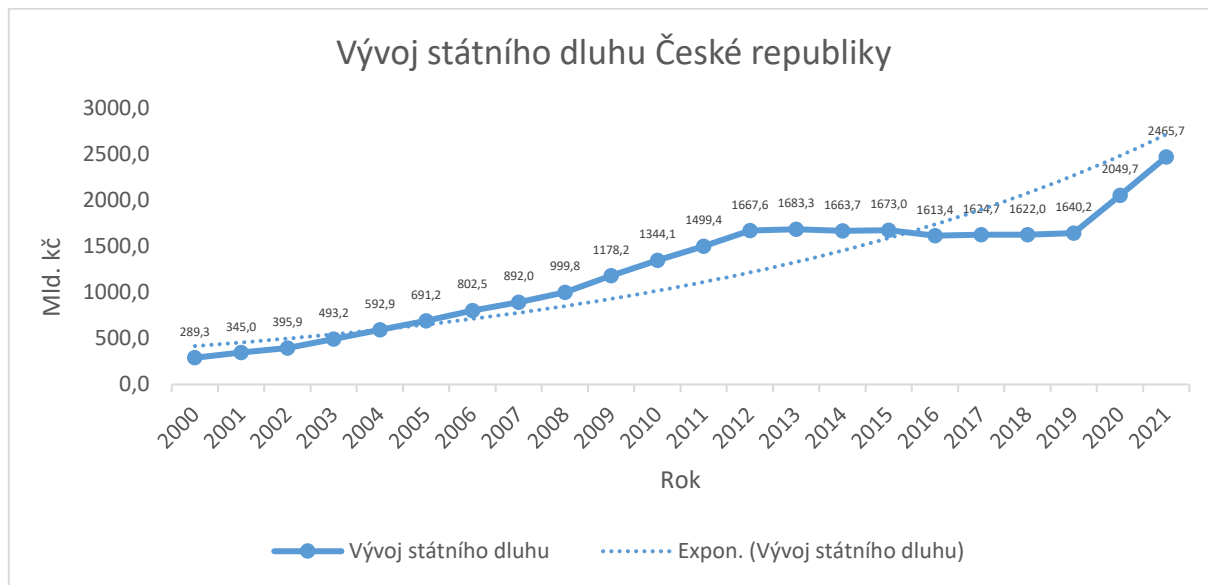
3.9 Vývoj a struktura státního dluhu vybraných zemí

3.9.1 Vývoj a struktura státního dluhu České republiky

Vývoj státního dluhu České republiky

Státní dluh České republiky byl sledován v období od roku 2000 do roku 2021. Na grafu č. 1 je zobrazen vývoj státního dluhu v jednotlivých letech. Graf ukazuje průběžný růst státního dluhu, který vykazuje exponenciální trend. Také jsou sledovány odchylky od trendu, jako například nepatrný pokles dluhu v letech 2012 až 2018. V roce 2018 dosáhl státní dluh nejnižší hodnoty za poslední desetiletí, a to 1622 mld. Kč. Následně dle grafu byl sledován strmý růst státního dluhu, který vyvrcholil v roce 2021, kdy dosáhl své nejvyšší hodnoty, a to 2465,7 mld. Kč. Tento vysoký růst byl způsobený výdaji souvisejícími se světovou pandemií Covid-19. Také v nedávné historii byl zaznamenán výrazný růst dluhu v letech 2008 a 2009 v důsledku finanční krize, která byla způsobena realitní a hypoteční krizí ve Spojených státech amerických. Krach systému v USA, pod vlivem globalizace, vyvolal řetězovou reakci ve všech státech.

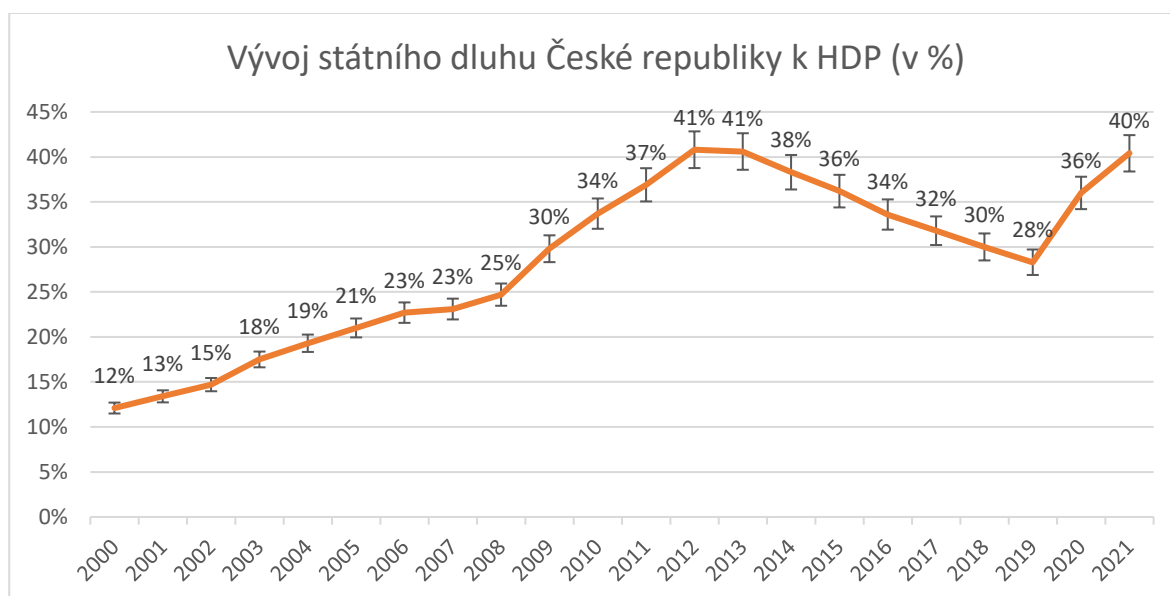
Graf 1: Vývoj státního dluhu České republiky

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní zpracování

Na grafu č.2 se zobrazuje vývoj státního dluhu k objemu hrubého domácího produktu v letech 2000-2021. Zde se požaduje, aby zobrazené hodnoty byly co nejnižší. Z grafu lze vyčíst že mezi lety 2000 až 2012, statní dluh k objemu HDP postupně rostl až do hodnoty 40,8 %. Však v následujících letech dochází ke snižování, kdy v roce 2019 hodnota klesla na 28,3 %. Bez ohledu na to že křivka státního dluhu neklesá tak rychle jako podíl dluhu k HDP. Jelikož došlo k růstu HDP, vykazuje toto srovnání o zvýšení výkonností země. Od roku 2019 v souvislosti s pandemií Covid-19, hodnota začala znovu růst. Pokud by nedošlo k pandemii, z grafu lze vyčíst že statní dluh vůči HDP by se dále snižoval.

Graf 2: Vývoj státního dluhu České republiky k HDP (v %)

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní zpracování

Struktura státního dluhu České republiky

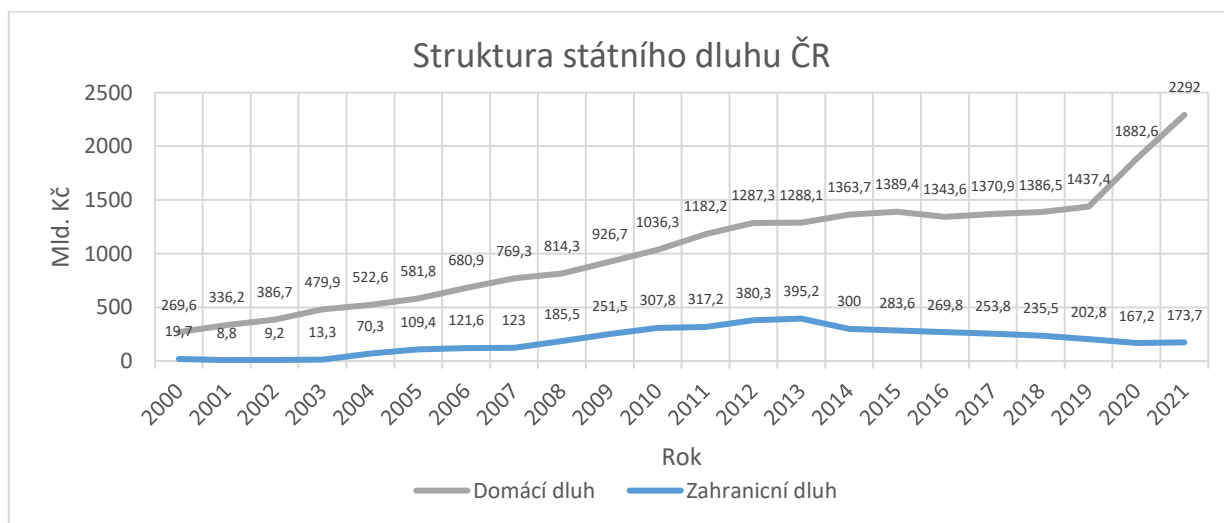
Na grafu č. 3 je zobrazena struktura státního dluhu a jeho vývoj v období 2000-2021. Struktura státního dluhu se dělí na dvě části: domácí dluh a zahraniční dluh. Každá z těchto částí zahrnuje následující prvky: domácí dluh – státní pokladniční poukázky, střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy a ostatní zdroje; zahraniční dluh – přijaté zápůjčky a úvěry, půjčky na podporu platební bilance, střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy, ostatní zdroje atd.

Podle grafu měl zahraniční dluh rostoucí tendenci od roku 2000. Postupně se zvyšoval až do roku 2013, kdy dosáhl vrcholu částkou 395,2 mld. Kč. Za třináct let se výše dluhu zvýšila dvacetkrát. V následujících letech byla sledována pouze klesající tendence státního dluhu a v roce 2021 činila výše zahraničního dluhu 173,7 mld. Kč.

Na grafu je patrné, že domácí dluh postupně rostl. Od roku 2000 do roku 2012 domácí dluh rostl lineárně. V roce 2013 se růst zpomalil, ale poté se opět zrychlil. V roce 2016 došlo k prvnímu poklesu domácího dluhu na 1343,6 mld. Kč, následně však opět stoupl. S nástupem pandemie Covid-19 v roce 2020 se domácí dluh strmě zvýšil a na konci sledovaného období dosáhl výše 2292 mld. Kč. Ve srovnání s rokem 2000 tato částka vzrostla 8,5krát.

Po celé sledované období domácí dluh převyšoval zahraniční dluh a nebylo zaznamenáno ani jedno protnutí obou dluhů. Na začátku sledovaného období byl domácí dluh čtrnáctkrát vyšší než zahraniční dluh, ke konci sledovaného období se tento rozdíl nepatrně snížil a byl třináctkrát.

Graf 3: Struktura státního dluhu České republiky

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní zpracování

Struktura domácího dluhu

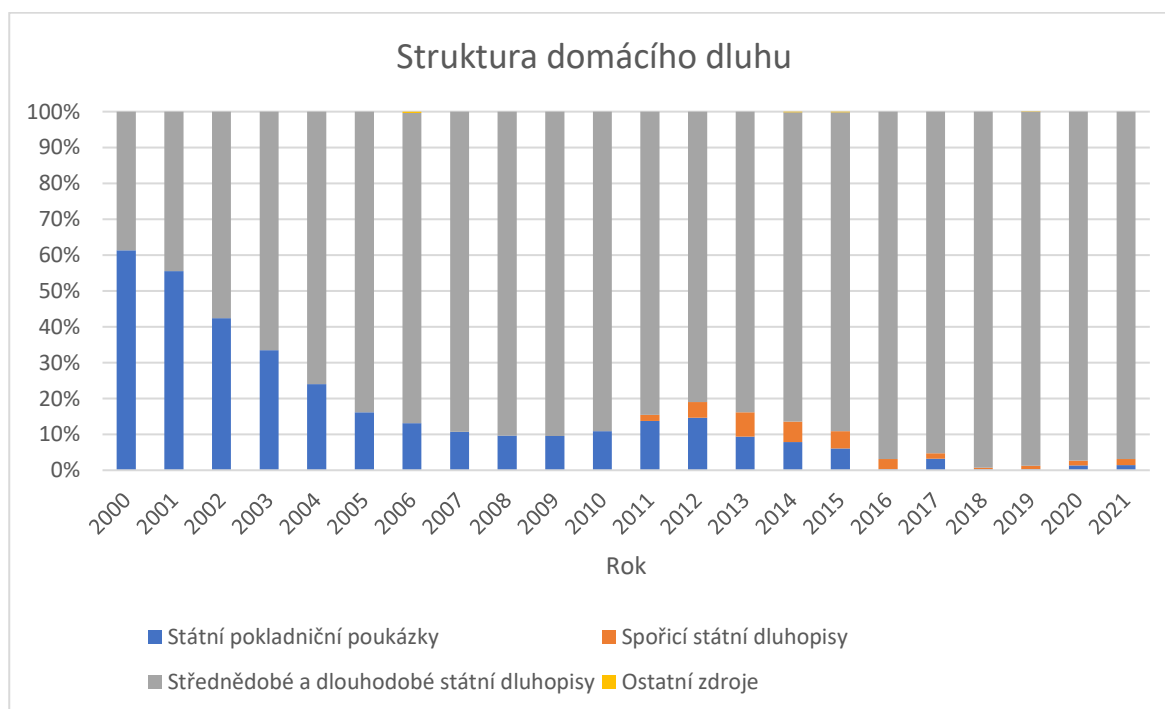
Tabulka č. 2 a graf č. 4 ukazují strukturu domácího dluhu v jednotlivých letech. V roce 2000 největší podíl na domácím dluhu tvořily státní pokladniční poukázky, až 61 %. V následujících devíti letech docházelo k rovnoměrnému poklesu podílu poukázek, s podílem jen 10 %. Mezi lety 2010 až 2012 došlo k mírnému nárůstu státních pokladničních poukázek, o celých 5 %. Následně se dluh snižoval s malými výkyvy a měl nepatrný podíl na domácím dluhu.

Druhý největší podíl v roce 2000 patřil střednědobým a dlouhodobým státním dluhopisům, jejichž podíl tvořil 39 %. Dále lze sledovat dynamický růst dluhu, s výjimkou let 2009 až 2012, kdy došlo k mírnému snížení podílu. Podle dat z roku 2021 střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy měly podíl až 97 % od celkového domácího dluhu.

V roce 2011 do domácího dluhu vstoupily spořicí státní dluhopisy. Na začátku jejich podíl byl 2 %. V následujících letech nelze jednoznačně vymezit jejich růst nebo pokles. Po celou dobu sledování hodnoty vykazovaly kolísání od 0 % až do 7 %.

Ostatní zdroje zabírají nejmenší část státního dluhu. Za sledované období se výskyt ostatních zdrojů promítl pouze třikrát, v letech 2006, 2014 a 2015. Přestože se ostatní zdroje několikrát objevily, jejich podíl na celkovém domácím dluhu byl pouze 0,2 - 0,4 %.

Graf 4: Struktura domácího dluhu České republiky

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní zpracování

Tabulka 2: Struktura domácího dluhu České republiky

Rok	Státní pokladniční poukázky	Spořicí státní dluhopisy	Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy	Ostatní zdroje
2000	165,3	0,0	104,3	0,0
2001	186,6	0,0	149,6	0,0
2002	164,1	0,0	222,6	0,0
2003	160,6	0,0	319,3	0,0
2004	125,5	0,0	397,0	0,0
2005	94,2	0,0	487,5	0,0
2006	89,6	0,0	588,9	2,4
2007	82,2	0,0	687,1	0,0
2008	78,7	0,0	735,6	0,0
2009	88,2	0,0	838,5	0,0
2010	113,3	0,0	923,0	0,0
2011	162,6	20,4	999,1	0,0
2012	189,1	56,2	1042,0	0,0
2013	120,9	87,6	1079,7	0,0
2014	107,6	77,8	1175,7	2,5
2015	84,4	66,9	1235,2	2,9
2016	4,2	37,8	1301,6	0,0
2017	44,0	21,5	1305,4	0,0
2018	4,2	5,2	1377,1	0,0
2019	4,5	13,0	1419,2	0,6
2020	25,4	25,6	1831,6	0,0
2021	33,3	38,9	2219,8	0,0

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní zpracování

Struktura zahraničního dluhu

Struktura zahraničního dluhu se dělí na položky, které tvoří dluh. Do roku 2005 se dluh skládal z následujících položek: zahraniční emise dluhopisů, půjčky na podporu platební bilance, úvěry od EIB, závazky převzaté od ČSOB v konvertibilních a nekonvertibilních měnách a směnky, všechny tyto položky jsou zobrazeny na grafu č.5 a neobsáhlejší položky v tabulce č.3. V roce 2005 došlo k transformaci zahraničního dluhu a počet položek se zmenšil. Nově se zahraniční dluh skládal z následujících položek: střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy, přijaté zápůjčky a úvěry. Jedinou položkou, která se nezměnila, jsou směnky. Zahraniční emise dluhopisů byly sledovány pouze v roce 2004. Přestože se vyskytují pouze jednou, jejich podíl na celkovém zahraničním dluhu byl významný až 69 %.

Půjčky na podporu platební bilance se podle grafu vyskytují v letech 2000–2003. Během celého tohoto období zabíraly velkou část zahraničního dluhu. Na začátku sledovaného období tvořily 48 % dluhu. Druhým rokem jejich podíl vzrostl o 33 %. V následujícím roce došlo ke snížení podílu na hodnotu 55 %. V dalších letech už se půjčky na podporu platební bilance nevyskytovaly.

Úvěry od EIB se poprvé zobrazují v roce 2002 s hodnotou 27 %. Následující rok se podíl úvěrů strmě zvýšil až o 61 % a celkově zabíral 88 % zahraničního dluhu. V dalším roce (2003) hodnota klesla a položka úvěry od EIB přestala existovat.

Závazky převzaté od ČSOB v konvertibilních měnách jsou sledovány pouze v roce 2000 s nepatrným podílem 0,5 %.

Závazky převzaté od ČSOB v nekonvertibilních měnách na rozdíl od závazků v konvertibilních měnách se vyskytovaly ještě v roce 2001. Taktéž měly větší podíl na zahraničním dluhu, až 44,9 %. Však další rok podíl klesl o 43,8 % a od roku 2002 úplně zmizel.

Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy se poprvé promítly v grafu v roce 2005, kdy hned zabraly většinu státního dluhu - 71,2 %. V následujících letech nebyly sledovány extrémní výkyvy vývoje státních dluhopisů. Docházelo k malým poklesům a zpětnému růstu dluhopisu, přičemž po celé sledované období převyšoval jejich podíl polovinu celkového zahraničního dluhu. Pouze v roce 2021 došlo k většímu poklesu, kdy hodnota klesla na 42,7 %.

Přijaté zápůjčky a úvěry stejně jako střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy se poprvé zobrazují v grafu v roce 2005. V tomto roce činil jejich podíl 27,1 %, což pokrývalo zbytek zahraničního dluhu. Analogicky se státními dluhopisy nedocházelo k velkým výkyvům vývoje přijatých zápůjček a úvěrů. Pouze na konci sledovaného období (rok 2021) se jejich podíl rapidně snížil až na 57,3 %.

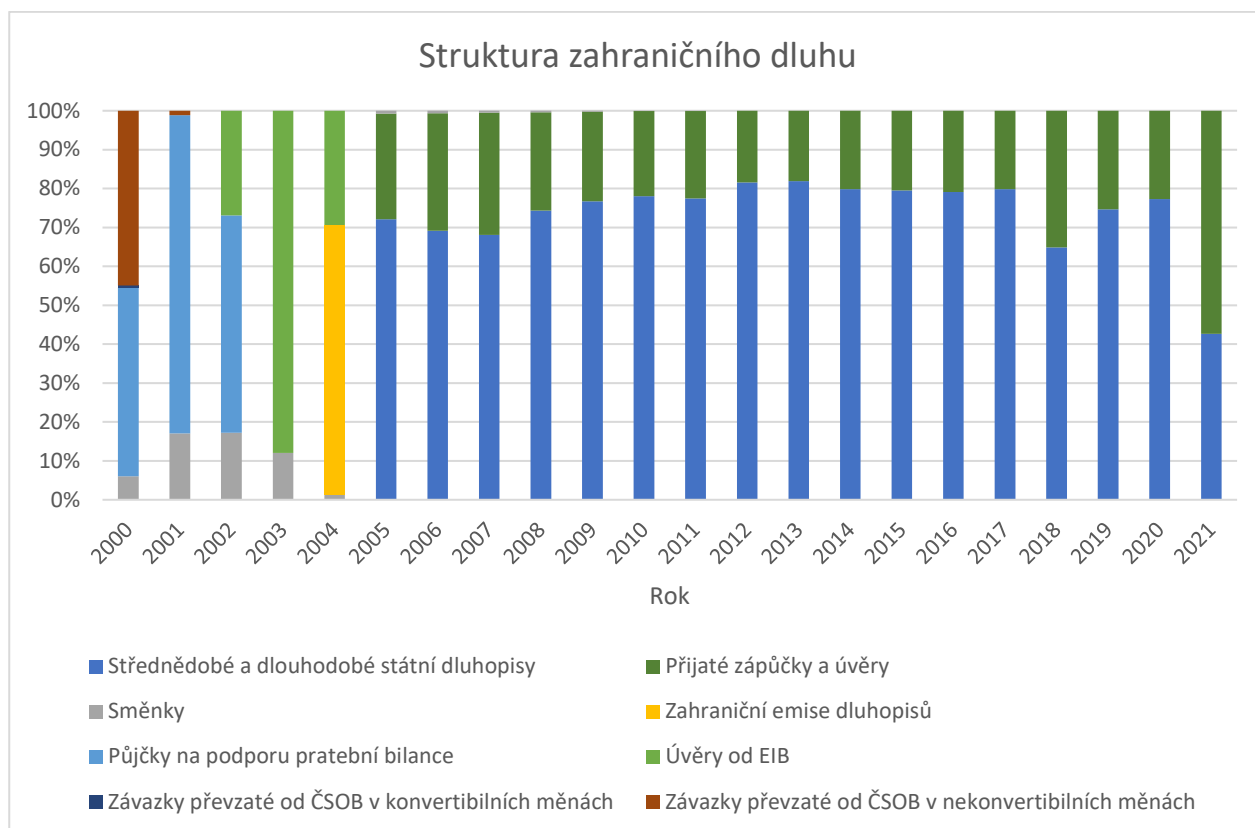
Směnky na grafu č.5 se zobrazují mezi lety 2000–2010. Na začátku sledovaného období relativní podíl směnek činil 6,1 %. Další rok podíl vyšplhal na hodnotu 17,0 % a udržoval se na této hodnotě 2 roky. Následně došlo k postupnému poklesu podílu směnek. A tak mezi lety 2005–2010 podíl byl jenom 0,7 – 0,1 %. Od roku 2011 směnky nebyly pozorovány.

Tabulka 3: Struktura zahraničního dluhu České republiky

Rok	Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy	Přijaté zápůjčky a úvěry	Směnky	Zahraniční emise dluhopisů	Půjčky na podporu platební bilance	Úvěry od EIB
2000	0,0	0,0	1,2	0,0	9,6	0,0
2001	0,0	0,0	1,5	0,0	7,2	0,0
2002	0,0	0,0	1,6	0,0	5,2	2,5
2003	0,0	0,0	1,6	0,0	0,0	11,7
2004	0,0	0,0	0,9	48,8	0,0	20,7
2005	78,9	29,7	0,8	0,0	0,0	0,0
2006	84,1	36,7	0,8	0,0	0,0	0,0
2007	83,7	38,7	0,6	0,0	0,0	0,0
2008	137,9	46,8	0,8	0,0	0,0	0,0
2009	193,0	57,9	0,6	0,0	0,0	0,0
2010	240,3	67,2	0,3	0,0	0,0	0,0
2011	245,7	71,3	0,1	0,0	0,0	0,0
2012	310,3	70,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2013	323,7	71,5	0,0	0,0	0,0	0,0
2014	239,6	60,4	0,0	0,0	0,0	0,0
2015	225,6	58,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2016	213,5	56,3	0,0	0,0	0,0	0,0
2017	202,6	51,2	0,0	0,0	0,0	0,0
2018	152,9	82,7	0,0	0,0	0,0	0,0
2019	151,5	51,3	0,0	0,0	0,0	0,0
2020	129,2	38,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2021	74,1	99,6	0,0	0,0	0,0	0,0

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní zpracování

Graf 5: Struktura zahraničního dluhu České republiky

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní zpracování

3.9.2 Vývoj a struktura státního dluhu Slovenské republiky

Slovenská republika je vnitrozemský stát ležící ve střední Evropě a sousedí s Českou republikou. Hlavním městem je Bratislava a celkový počet obyvatel přibližně činí 5 460 000.

Slovenská republika vznikla 1. ledna 1993 rozpadem Československa. Od té doby je jejím státním zřízením parlamentní republika. V roce 2004 vstoupila Slovenská republika spolu s Českou republikou do Evropské unie. O pět let později, v roce 2009, se stala oficiální měnou Slovenska euro.⁵⁵

Hlavním obchodním partnerem Slovenska je Německo. V zemi se nacházejí velká naleziště nerostných surovin, jako jsou uhlí, lignit, zemní plyn, železná ruda, olovo, měď a zinek. Také prosperujícím odvětvím v zemi je automobilový, chemický, potravinářský,

⁵⁵ Aktuálně.cz: Slovensko [online]. 6.3.2021 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/zahranici/slovensko/r~i:wiki:2108/>

textilní a ropný průmysl. Slovensko má rozvinutý zemědělský sektor, v němž pracuje 3,5 % pracovní síly.⁵⁶

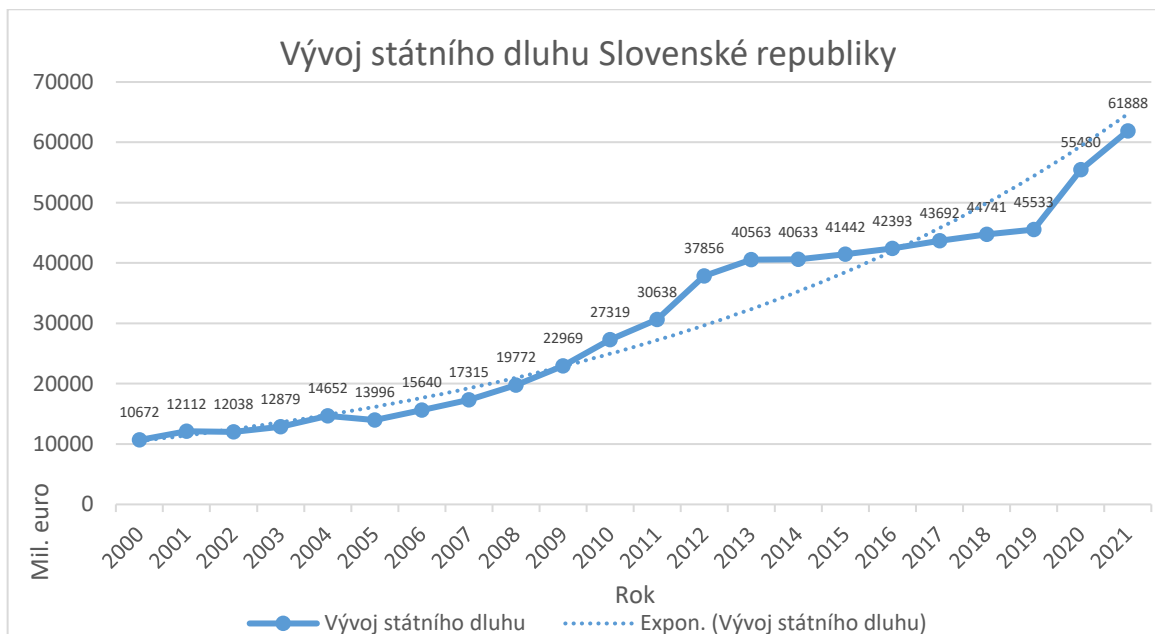
Vývoj státního dluhu Slovenské republiky

Na grafu č.6 je zobrazen vývoj státního dluhu Slovenska v průběhu 21 let, s počátečním bodem v roce 2000, kdy výše dluhu činila 10 672 mil. eur. V následujících letech (do roku 2005) se dluh mírně zvyšoval, s občasnými poklesy v letech 2002 a 2005. Od roku 2005 se však růst dluhu postupně zrychloval, s exponenciálním nárůstem každým rokem. V roce 2012 dosáhl dluh hodnoty 37 856 mil. eur.

Zákon o rozpočtové zodpovědnosti, který byl schválen kvůli této situaci, pomohl zmírnit růst dluhu a od té doby byl růst dluhu lineární. Za 7 let se státní dluh zvýšil pouze o necelých 5 milionů eur.

Nicméně v roce 2019 pandemie Covid-19 ovlivnila průběh vývoje dluhu, což způsobilo zrychlený růst dluhu. Během jednoho roku se dluh zvýšil o 9 947 milionů eur a následující rok ještě o 6 408 milionů eur, což vedlo k maximální hodnotě dluhu v roce 2021 - 61 888 mil. eur.

Graf 6: Vývoj státního dluhu Slovenské republiky

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

⁵⁶ Tamtéž.

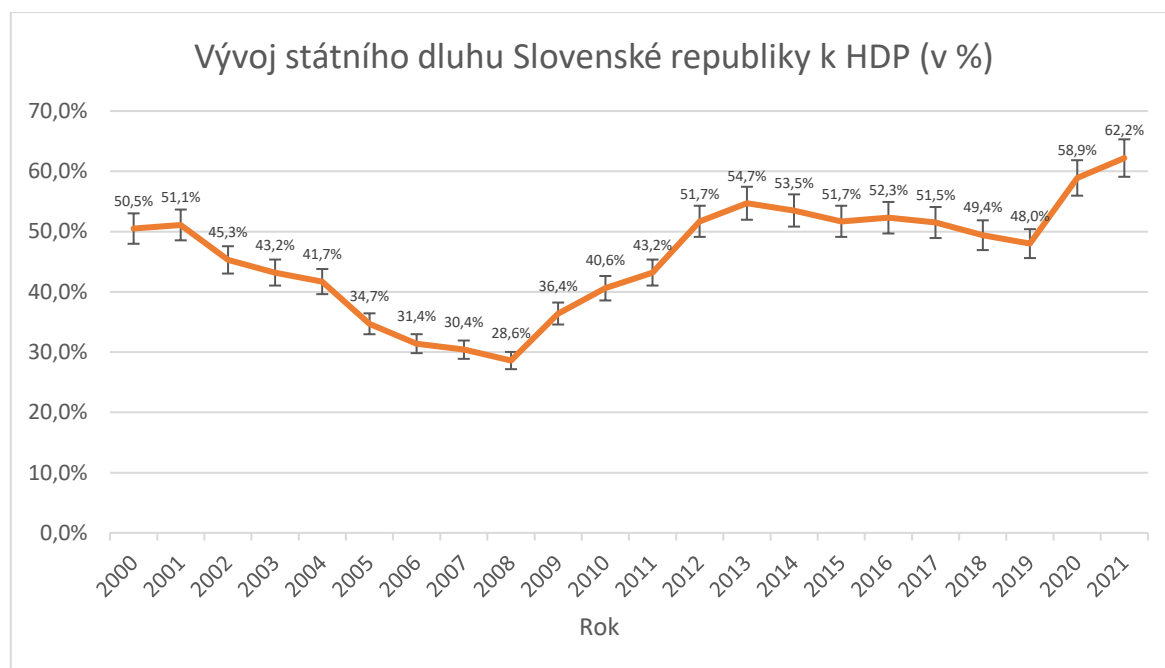
Graf č. 7 ukazuje poměr slovenského HDP a jejího státního dluhu. Z grafu je zřejmé, že tento poměr kolísá a má nekonzistentní průběh. V roce 2000 dosáhl podíl dluhu na HDP hodnoty 50,5 %. V dalším roce došlo k nárůstu o 0,6 %. Poté v následujících 7 letech podíl státního dluhu klesal až na polovinu. Nicméně světová krize v roce 2008 a následný vstup Slovenska do eurozóny způsobily rychlý nárůst podílu státního dluhu. Největší nárůst byl zaznamenán mezi lety 2011 a 2012, kdy podíl státního dluhu vzrostl o 8,5 % a dosáhl hodnoty 51,7 %.

V březnu 2012 byl schválen zákon o rozpočtové zodpovědnosti, který měl zastavit růst dluhu. Tento zákon stanovuje limity pro spuštění dluhové brzdy a pomocí sankcí chrání Slovensko před nárůstem dluhu. V zákoně jsou definovány 5 pásem podle výše dluhu. První pásmo platí pro rozmezí 48–51 %. V tomto případě ministerstvo financí zasílá národní radě návrhy opatření na snížení dluhu. Pokud se poměr dostane na 51–53 %, ministerstvo financí zmrazí platy členů vlády na úroveň předchozího období. Při dosažení výše 53–55 % se zmrazují a snižují výdaje státního rozpočtu. V čtvrtém pásmu (55–58 %) navrhne vláda rozpočet s deficitem, ale národní rada má za úkol odsouhlasit pouze vyrovnaný nebo přebytkový rozpočet. Pokud poměr přesáhne 58 %, vláda musí vykonat všechny předchozí povinnosti a národní rada musí vyjádřit důvěru vládě.⁵⁷

⁵⁷ Rada pre rozpočtovú zodpovednosť: *Dlhová brzda* [online]. 2022 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.rz.sk/dlhovabrzda/>

V následujících letech prostřednictvím opatření podíl státního dluhu na HDP mírně klesal až do roku 2019, kdy dosáhl hodnoty 48 %. Na konci roku 2019 však nastala světová pandemie Covid-19, která způsobila rapidní růst podílu. V roce 2021 pak poměr mezi státním dluhem a HDP dosáhl nejvyšší hodnoty 62,2 %. Vláda v reakci na to musela znovu přistoupit k dluhové brzdě.

Graf 7: Vývoj státního dluhu Slovenské republiky k HDP (v %)

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

3.9.3 Vývoj a struktura státního dluhu Polska

Celým názvem Polská republika, je stát ve střední Evropě, na severu omýváno Baltským mořem. Hlavním městem je Varšava a obývá zde téměř 40 milionů lidí.

Současná podoba polská vznikla v roce 1989, kdy se uskutečnili první svobodné volby a zvítězila demokratická strana „Solidarita“. Současným státním zřízením státu je parlamentní republika. V roce 2004 stejně jako Česko a Slovensko, Polsko vstoupilo do Evropské unie.

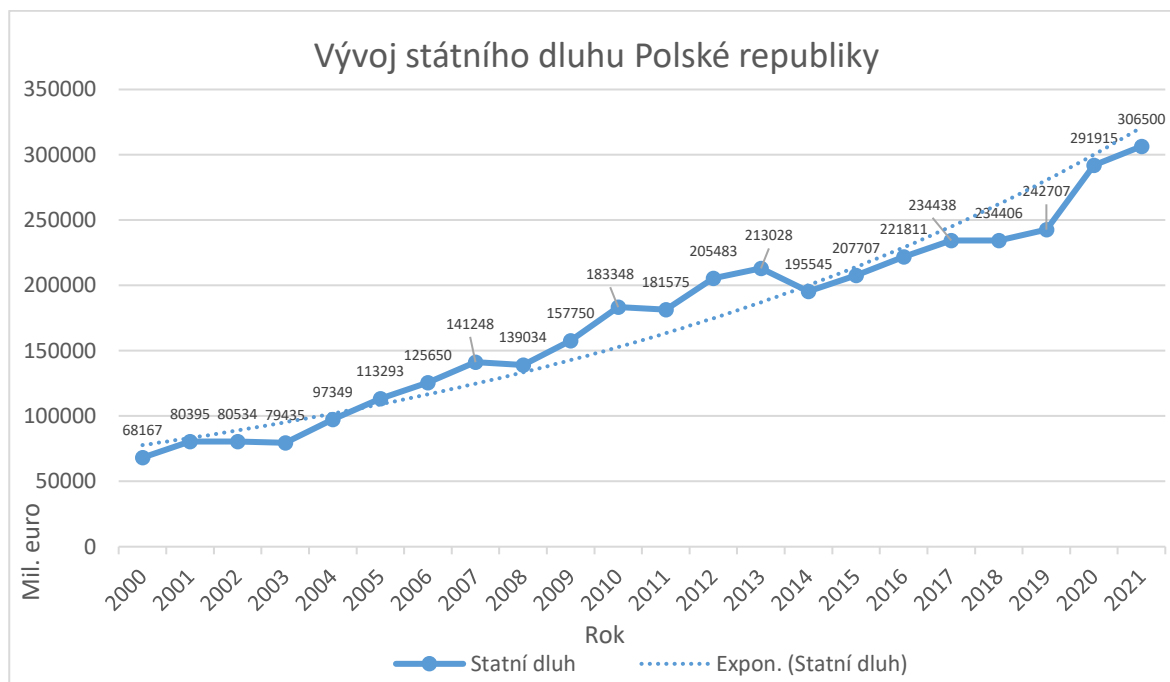
Polsko se řadí mezi nejrychleji vývoje státy bývalého východního bloku. HDP státu tvoří z 66 % terciální sektor, 31,7 % sekundární a pouze 2,8 % tvoří primární sektor. Velký

význam pro Polsko má těžba nerostných surovin, hutnictví, strojírenství, chemický, elektrotechnický, textilní a potravinářský průmysl.⁵⁸

Vývoj státního dluhu Polské republiky

Vývoj státního dluhu Polska v průběhu sledovaného období silně kolísal. Často docházelo ke střídání růstu a poklesu absolutní hodnoty dluhu. Začátek sledovaného období vykazuje hodnotu dluhu 68 167 mil. euro. Další dva roky došlo k jeho navýšení. V prvním roce o 12 228 mil. euro a ve druhém o pouhých 139 mil. euro. Následující rok došlo k poklesu na 79 435 mil. euro. Další pokles nastal až za 5 let. Mezi lety 2003 až 2007 dluh vzrostl téměř dvakrát a zastavil se na hodnotě 141 248 mil. euro. Následující rok došlo k poklesu o 2 214 mil. euro. Další dva roky dluh opět vzrostl na hodnotu 183 348 mil. euro. Následně klesl o nepatrných 1 773 mil. euro. Následující 2 roky se vyznačují lineárním růstem státního dluhu na hodnotu 234 438 mil. euro. Pak došlo ke snížení přibližně o 32 mil. euro. Další rok nastal mírný růst na hodnotu 242 707 mil. euro. Následující rok se vyznačil nejvyšším nárůstem dluhu za sledované období. Částka se zvýšila o 49 208 mil. euro. Nicméně v dalších letech se podařilo zmírnit růst a na konci sledovaného období výše státního dluhu činila 306 500 mil. euro.

Graf 8: Vývoj státního dluhu Polské republiky

⁵⁸Aktuálně.cz: *Polsko* [online]. 23.02.2021 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/zahranici/polsko/r~i:wiki:1795/>

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

Na začátku sledovaného období graf č.9 zobrazuje podíl státního dluhu na HDP 36,4 %, taktéž se jedná o nejnižší hodnotu. Následující tři roky podíl se zvyšoval, přibližně o 10 %. V roce 2004 došlo k prvnímu poklesu na hodnotu 45,1 %. Další tři roky znovu se vyznačují nárůstem a následným poklesem, tím podíl dluhu na HDP v roce 2007 stanovil 44,5 %. V příštích letech je zaznamenán stabilní růst podílu. Mezi lety 2008–2010 byl stabilní lineární růst z 44,5 % na 54 %. V letech 2011–2013 tento růst se zpomalil a změna stanovila pouze 3,1 %. Další rok došlo k prudkému poklesu o 5,7 % na hodnotu 51,4 %. Druhý rok nenastala žádná změna. Rok 2016 zobrazuje nárůst o 3,2 %. Poprvé následující tři roky vykazují lineární pokles, v průměru 2,9 % ročně. Tak v roce 2019 podíl státního dluhu na HDP dosáhl svého minima od roku 2007, ve výši 45,7 %. Však pandemie Covid-19 přerušila klesající tendenci, kdy roku 2020 došlo k největšímu nárůstu o 11,5 %. Tak Polsko dosáhlo své maximální výše podílu státního dluhu na HDP, za celé sledované období 57,2 %. Přesto se vládě podařilo v roce 2021 podíl snížit o 3,4 %.

Limitace veřejného zadlužení v Polsku omezuje zákon o veřejných financích, obsahující opatření proti veřejnému zadlužení. Byla zavedena tři dluhová pásma, jejichž cílem je prevence a podpora realizace ústavně garantovaného limitu veřejného dluhu.

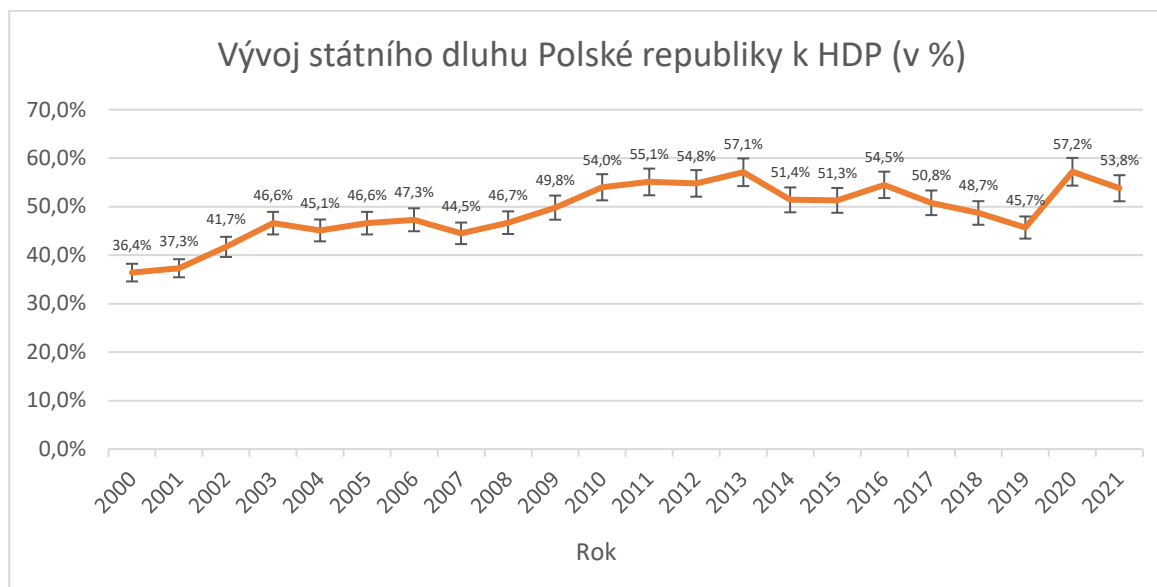
První pásmo se uplatňovalo, pokud podíl státního dluhu na HDP překračoval 50–55 %. Aplikovalo se pravidlo, že na příští rozpočtový rok vláda schválí zákon, kde poměr deficitu bude stejný nebo nižší než poměr v předchozím roce. Však toto pásmo je již zrušeno. Důvodem bylo, že první pásmo svůj úkol již splnilo, když zpomalilo růst veřejného dluhu. Avšak nyní je potřeba nastartovat ekonomiku a je nutné odstoupit od těchto opatření.

Druhé pásmo se uplatňuje, pokud hodnota podílu veřejného dluhu na HDP se pohybuje mezi 55–60 %. V případě zavedení druhého pásma vláda schválí zákon o státním rozpočtu, kde se: nepočítá s deficitem, nepředpokládá se růst nákladů ve vybraných institucích, nepředpokládá se růst odměn pracovníků státní správy, zhodnocování starobních důchodů a rent nesmí překročit výši inflace a je zakázáno poskytování úvěrů a půjček ze státního rozpočtu.

Třetí pásmo se aktivuje v případě, že poměr státního dluhu k HDP převyší 60 %. Toto převýšení porušuje polskou ústavu. Vláda musí do jednoho měsíce předložit návrh Sejmu sanačního programu, kde jsou zahrnuta opatření, která vedou k omezení státního

dluhu pod 60 %. Tato omezení se týkají i územních samosprávných celků, které nesmí přijmout deficitní rozpočet.⁵⁹

Graf 9: Vývoj státního dluhu Polské republiky k HDP (v %)

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

3.9.4 Vývoj a struktura státního dluhu Německa

Celým názvem je Spolková republika Německo. Jedná se o stát ležící ve střední Evropě, který se skládá ze 16 spolkových zemí (Bundesländer). Každá spolková země má vlastní ústavu a značnou míru autonomie. Hlavním městem je Berlín a v Německu žije přibližně 83 milionů lidí.⁶⁰

Německo vzniklo 3. října 1990 sjednocením Německé demokratické republiky a Spolkové republiky Německo. Je to federativní parlamentní republika, kde hlavou státu je prezident a v čele vlády stojí kancléř. V roce 1995 Německo vstoupilo do schengenského prostoru a o čtyři roky později se stalo součástí eurozóny.⁶¹

Německo patří mezi nejvyspělejší státy Evropské unie. Směrem do Evropské unie míří 53 % německého vývozu, 9 % do Spojených států a 8 % do Číny. Mezi nejdůležitější odvětví hospodářství patří průmysl (23,4 %), obchod, vzdělávání, veřejná správa,

⁵⁹ KOZIEŁ, Michał. *Omezování veřejného dluhu v Polsku – ústavní a zákonná východiska*. 2014, 149 s. Dostupné také z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5580/4676>

⁶⁰ Evropská unie: Německo [online]. [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles/germany_cs

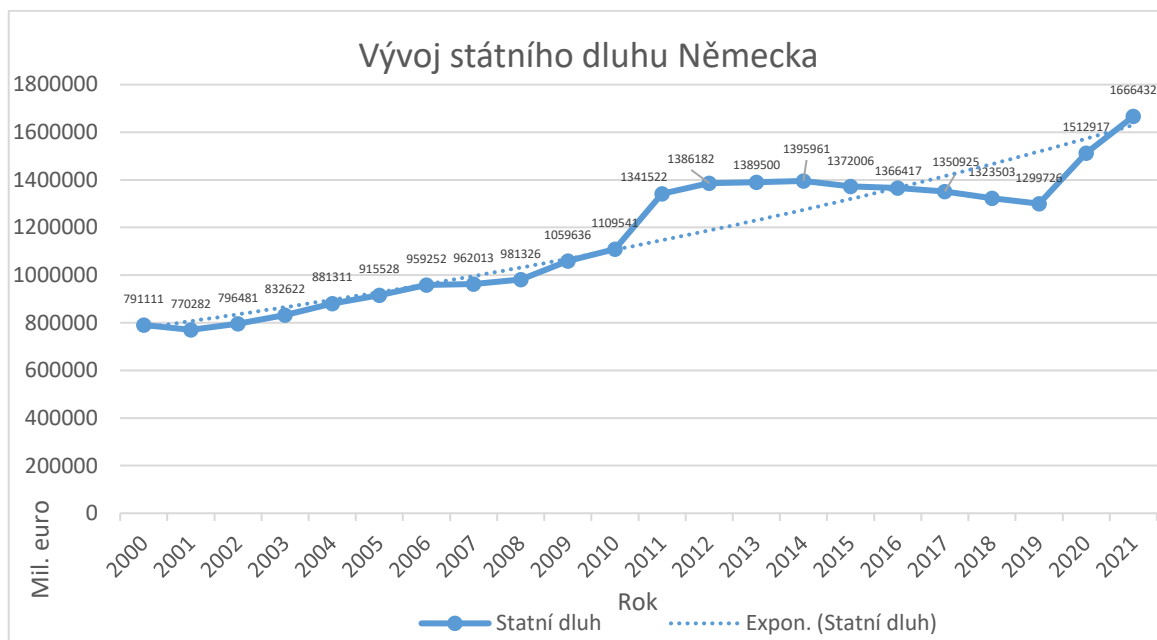
⁶¹ Aktuálně.cz: Německo [online]. 11.03.2020 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/zahranici/nemecko/r~i:wiki:1880/>

zdravotnictví a sociální péče (19,4 %), doprava, ubytování a stravování (1,8 %), maloobchod a velkoobchod.⁶²

Vývoj státního dluhu Německa

Graf č. 10 zobrazuje vývoj státního dluhu Německa. Na začátku sledovaného období se výše státního dluhu Německa pohybovala na celkem 791 111 mil. eurech. V dalším roce hodnota klesla na hodnotu 770 282 mil. eur, což je nejnižší hodnota ve sledovaném období. Mezi lety 2002 až 2006 státní dluh lineárně rostl, průměrně o 37 794 mil. eur za rok. V roce 2007 se růst zpomalil a výše dluhu dosáhla 962 013 mil. eur. Poté se růst znovu zrychlil a během sedmi let vzrostla výše dluhu o 433 948 mil. eur, celková hodnota dosáhla 1 372 006 mil. eur. Mezi lety 2015 až 2019 se projevuje klesající trend, celkový pokles dosáhl 96 235 mil. eur a zastavil se na hodnotě 1 512 917 mil. eur, což bylo nižší než v roce 2011. Jedná se o poslední pokles státního dluhu v sledovaném období. V dalších dvou letech se projevuje rychlý růst státního dluhu. V roce 2020 se zvýšil o 213 191 mil. eur a v roce 2021 o 153 515 mil. eur. Takže ke konci sledovaného období činila výše dluhu 1 666 432 mil. eur. V roce 2021 se Německo umístilo na prvním místě z hlediska zadluženosti v Evropské unii. Patřilo mezi nejzadluženější státy spolu s Itálií, Francií a Španělskem.

Graf 10: Vývoj státního dluhu Německa

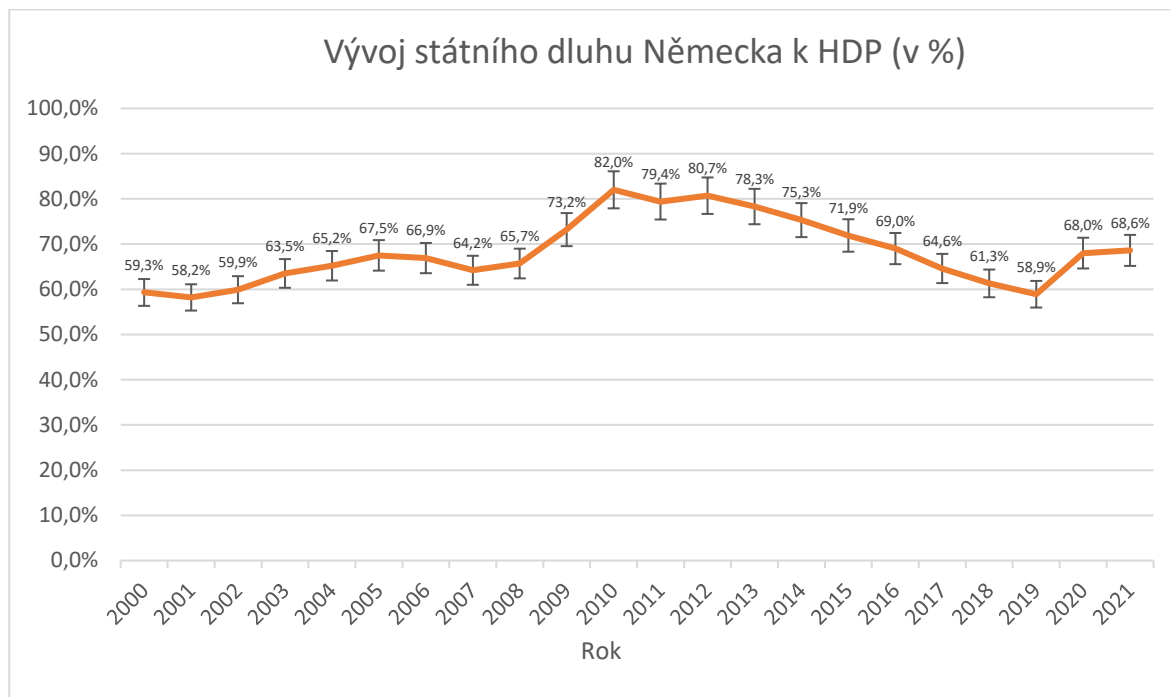

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

⁶² Evropská unie: *Německo* [online]. [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles/germany_cs

Graf č.11 zobrazuje poměr vývoje státního dluhu k HDP. Křivka zcela přesně kopíruje samotný vývoj státního dluhu. Úseky růstu a poklesu poměru jsou totožné s výší státního dluhu Německa. Sledované období začíná hodnotou 59,3 %. Příští rok poměr klesl na 58,2 %, zároveň se jednalo o nejnižší poměr státního dluhu k HDP za sledované období. Mezi lety 2002–2005 se poměr postupně zvyšoval až na výši 67,5 % a následně klesl o 3,3 %. Dále následoval rychlý růst, kdy v roce 2010 dosáhl svého historického maxima 82 %. Pro období 2011–2019 je typický pokles poměru mezi státním dluhem a HDP. Tak v roce 2019 se poměr přiblížil k hodnotě roku 2001 a stanovil se na 58,9 %. Další rok došlo opět k růstu o 9,1 %. Rok 2021 se lišil od předešlého roku zvýšením poměru o nepatrných 0,6 % a zastavil se na hodnotě 68,6 %.

Graf 11: Vývoj státního dluhu Německa k HDP (v %)

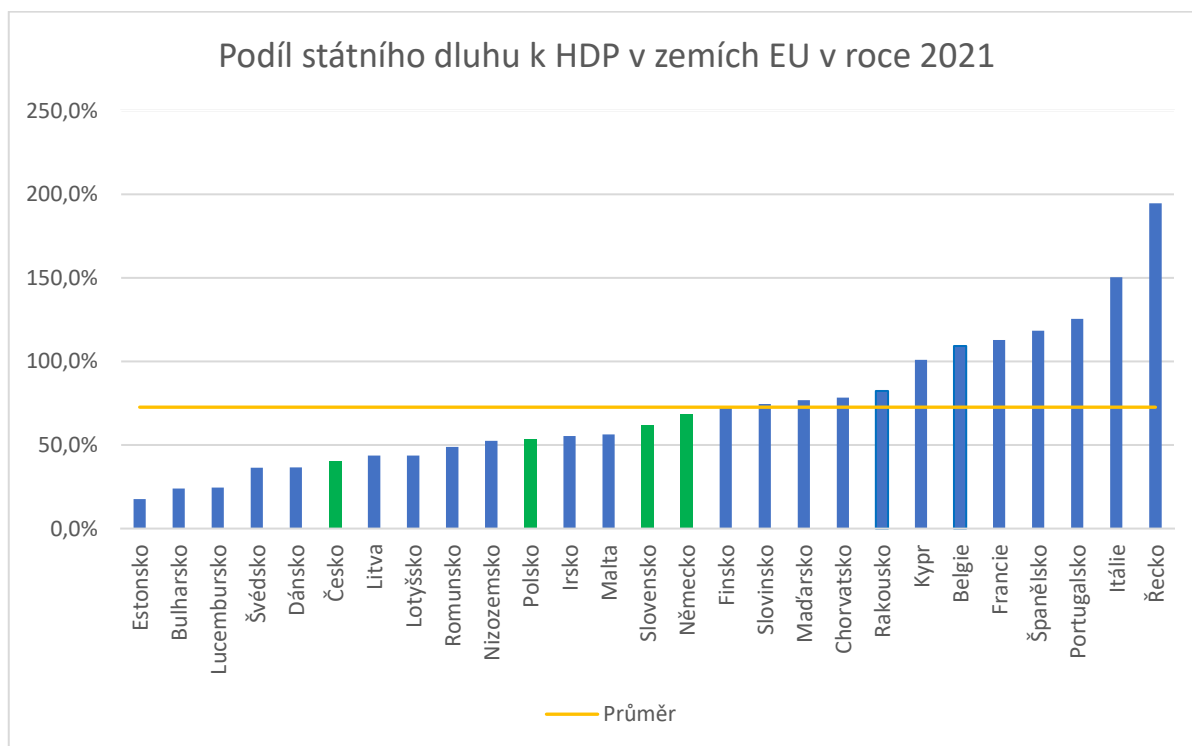

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

3.10 Komparace státního dluhu České republiky s vybranými státy EU

Komparace státního dluhu České republiky s vybranými státy EU je jednou z nejdůležitějších kapitol bakalářské práce. V této kapitole jsou srovnány státní dluhy Slovenska, Polska a Německa s dluhem České republiky. Všechny tyto státy jsou členy Evropské unie a mají různé výše státního dluhu a podíly dluhu na HDP. Podíly jednotlivých státních dluhů jsou zobrazeny v grafu č. 12, přičemž jsou seřazeny od nejnižšího po nejvyšší. Graf také ukazuje průměrný podíl státního dluhu na HDP a rozděluje státy na dvě části. Průměrný podíl dluhu činí 72,6 %, ale státy nejsou přesně rozděleny na polovinu kvůli velkým rozdílům. Nejvyšší podíl má Řecko s 194,5 %, zatímco Estonsko má nejnižší podíl s 17,6 %. Celkem sedm zemí má podíl státního dluhu na HDP vyšší než 100 %, tyto země nejvíce ovlivňují průměr Evropské unie. Nicméně celkem 11 zemí má podíl dluhu vyšší než průměr EU (72,6 %). Všechny sledované státy se nacházejí pod průměrným poměrem státního dluhu k HDP. Česká republika má nejnižší sledovanou hodnotu mezi sledovanými zeměmi (40,4 %). Nejvyšší hodnota se nachází u Německa s 68,6 %, což je stále pod evropským průměrem.

Graf 12: Podíl státního dluhu k HDP v zemích EU v roce 2021

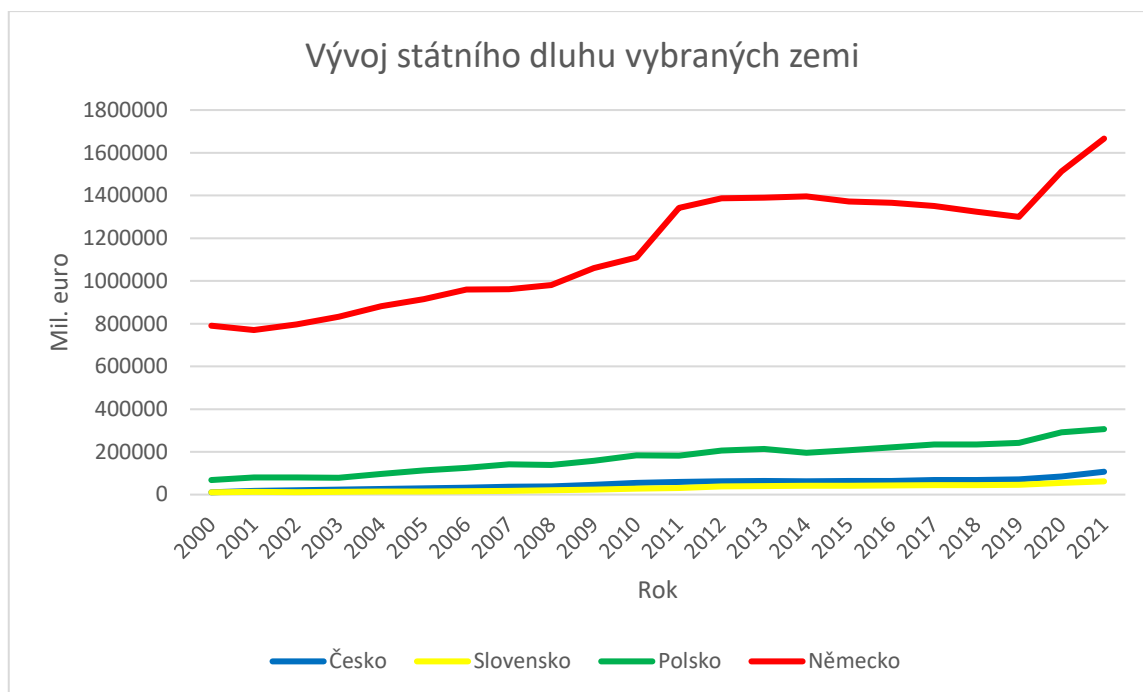

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

Graf č. 13 představuje průběh vývoje státního dluhu ve vybraných zemích. Všechny hodnoty jsou v milionech eur, kvůli lepšímu porovnání, z důvodu jiné národní měny v Česku a Polsku. Po cele sledované období statní dluhy vykazovali rostoucí tendenci, ve srovnání v roce 2000 konečný stav je několikanásobný. Taktéž křivka růstu jednotlivých dluhu je konzistentní, kromě křivky německá, které ukazuje rapidní nárůsty a strmé poklesy. Některé průběhy vývoje státních dluhu jsou velice podobné a dají se rozdělit na tři úrovně. První úroveň se skládá ze státních dluhu Česka a Slovenska. Tyto dluhy mají téměř stejný vývoj s malými rozdíly. Důvodem je stejná ekonomická základna vycházející z historie. Po rozdělení Československa obě země byli na stejné úrovni ekonomického rozvoje. Pro zlepšení této situace státy velmi těsně spolupracovali, a to způsobilo podobný ekonomický růst a následně i statní dluhy. Také tyto dva dluhu patří mezi nejnižší dluhy mezi vybranými státy. Na druhé úrovni je statní dluh polská. Průběh růstu státního dluhu polská je velice podobný, avšak výše dluhu je rozdílná, je výší než statní dluhy ČR a Slovenska. Polsko je stát se silnou a velkou ekonomikou s podobným vývojem a vývojem a geopolitickou situací. Po druhé světové válce Polsko spadalo do východního bloku, kde převzalo koncepci plánované ekonomiky, která nemohla zajistit vývoj jako u německá. Po pádu komunistického režimu v Polsko se také přeměrovalo na tržní ekonomiku. Která spolu s velkými investicemi do ekonomiky a hojnými lidskými zdroji zajistila rychlý růst ekonomiky a následně i státního dluhu, který je zřetelně vidět na grafu. Do třetí úrovně spadá Německo, země, která byla dlouhodobě rozdělena a spadala do obou druhu ekonomik. Takový kontrast po znovusjednocení Německa vyžadoval velké množství peněžních zdrojů a investic. Též Německo vkládá největší příspěvky do rozpočtu evropské unie, v roce 2021 Německo přispělo 39 776 868 467 euro a mnělo největší podíl na celkovém příspěvku, až 25,73 %.⁶³ Také Německo se vyčleňuje značnou výší dluhu mezi srovnávanými státy, kvůli nesrovnatelně vyšší populaci a ploše.

⁶³ Úřední věstník Evropské unie: *PŘIJETÍ SOUHRNNÉHO ROZPOČTU EVROPSKÉ UNIE* (EU, Euratom) 2021/417 na rozpočtový rok 2021 s konečnou platností. 2021, 2286 s. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021B0417&from=EN>

Graf 13: Vývoj státního dluhu vybraných zemi

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

Graf č. 14 zobrazuje přebytek nebo deficit státního rozpočtu za rok 2021. Přebytek nebo deficit je výsledkem strategie hospodaření se státním rozpočtem. Z grafu je patrné, že většina zemí vykazuje deficit státního rozpočtu v roce 2021. Pouze dvě země v EU, a to Lucembursko s deficitem 0,8 % a Dánsko s deficitem 3,6 %, vykazují přebytek. Největší deficit státního rozpočtu má Malta (-7,8 %), zatímco nejvyšší deficit mezi vybranými zeměmi má Slovensko s deficitem 5,5 %. Podobnou úroveň má i Česko s deficitem 5,1 %. Tyto hodnoty jsou o něco vyšší než průměr EU, který činí -4,6 %. Německo v roce 2021 hospodařilo o něco lépe než průměr EU a dokázalo udržet deficit rozpočtu na úrovni -3,7 %. Nejlepší výsledek hospodaření v této skupině patří Polsku, kde deficit činil -1,8 %. Záporné výsledky státního rozpočtu jsou úzce spojeny s výdaji spojenými s pandemií Covid-19. Všechny země intenzivně investovaly do zdravotnických služeb, finanční podpory a udržení stabilní situace.⁶⁴

Graf 14: Přebytek/deficit státního rozpočtu za rok 2021

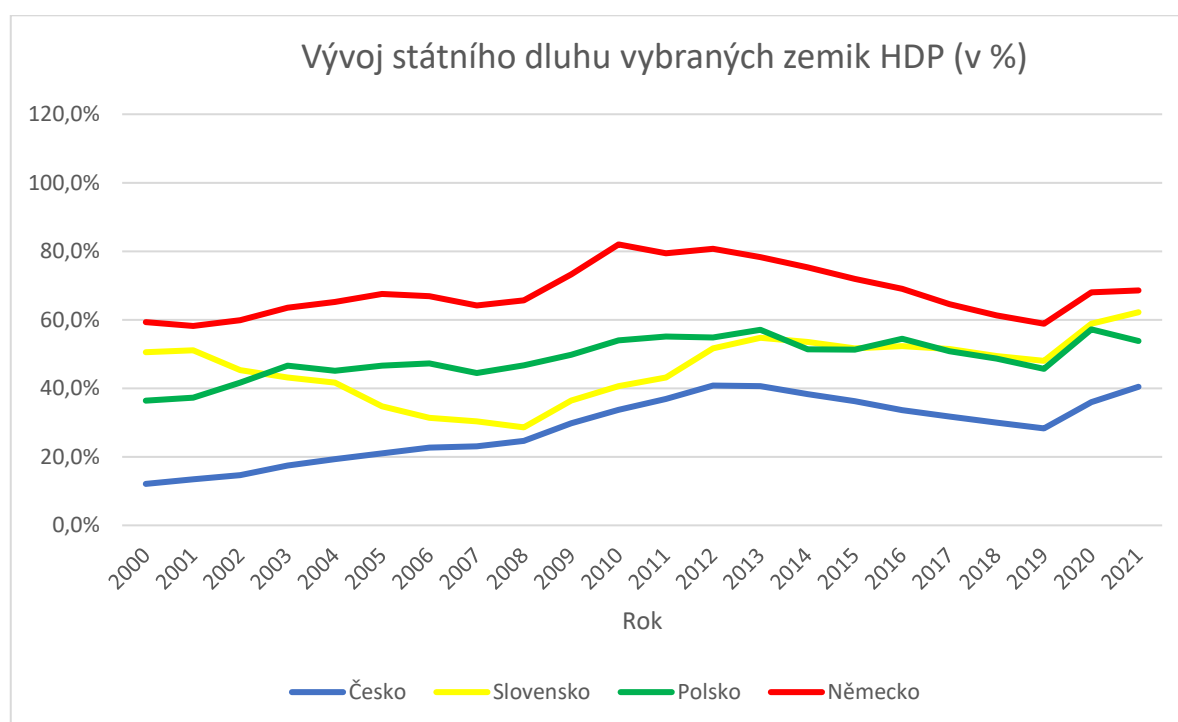

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

⁶⁴ EUROSTAT: *General government deficit/surplus* [online]. 21/10/2022 [cit. 2023-03-05]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00127/default/table?lang=en>

Na grafu č. 15 je zobrazen průběh vývoje státního dluhu vůči HDP u vybraných zemí. Křivky jednotlivých zemí mají podobný průběh, avšak mají mezi sebou určitý odstup. Všechny křivky zřetelně ukazují období stability a nastání období krize, jako například v roce 2008 nebo 2019. U všech zemí se projevuje rostoucí tendence poměru státního dluhu vůči HDP. Podobně jako u grafu č. 13, země lze rozdělit do tří skupin. Do první skupiny patří pouze Česká republika. Po celé sledované období se jí podařilo udržet nejnižší pozici a nedošlo k žádnému křížení hodnot. Druhou skupinu tvoří Slovensko a Polsko. Jejich hodnoty se pohybují na podobné úrovni a často dochází ke překřížení hodnot. Do třetí skupiny spadá Německo. Jedná se o stát s největším podílem státního dluhu vůči HDP. Jeho poměr v posledních letech se pohybuje mezi 60–80 %.

Graf 15: Vývoj státního dluhu vybraných zemí k HDP (v %)

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

3.11 Strategie řízení a financování státního dluhu ČR na rok 2022

Plánování strategie řízení a financování státního dluhu je složitý proces. Před stanovením strategie řízení je nutné zformulovat predikci státního dluhu pro následující období. Predikce vývoje státního dluhu je poměrně obtížná i pro zkušeného ekonoma vzhledem k nepravidelnému ekonomickému vývoji posledních let. Pro přesné stanovení predikce je nutné sledovat vývoj některých faktorů, jako je politický vývoj, výše HDP, míra inflace, míra nezaměstnanosti a vývoj finančního trhu.

Zveřejněním strategie řízení státního dluhu ministerstvo financí reagovalo na pandemii Covid-19. Strategie měla za cíl vrátit klesající tendenci státního dluhu, která byla před pandemií. Ministerstvo financí zveřejnilo strategii financování a řízení veřejného dluhu České republiky na rok 2022. Následně po přezkoumání a schválení návrhu zákona o státním rozpočtu na rok 2022 byla zveřejněna jeho aktualizace.

V roce 2022 činí splátky veřejného dluhu 273,5 miliardy korun, tedy přibližně 4,2 % HDP. Splátka státního dluhu ve střednědobém horizontu oproti roku 2022 klesne na 128 miliard korun v absolutní i relativní hodnotě k HDP, tzn. 1,8 % hrubého domácího produktu v roce 2024. Celková potřeba financování již byla stanovena po schválení návrhu státního rozpočtu na rok 2022.

4.ledna 2022 vydalo Ministerstvo financí dva státní dluhopisy v rekordní částce 1,1 miliardy korun, které letos pokrývají více než 28 % dlouhodobých a střednědobých státních dluhopisů. Z toho 55 % těchto souborů spadá do první poloviny roku. Ministerstvo financí plánovalo v roce 2022 pokrýt zbývající potřebu financování především emisí dlouhodobých a střednědobých státních dluhopisů denominovaných v domácí měně na tuzemském trhu v celkové nominální hodnotě minimálně 350–400 miliard korun. V závislosti na vývoji finančních trhů a měnové politické situaci bylo plánováno vydání minimálně dvou nových dlouhodobých a střednědobých státních dluhopisů v národní měně na domácím trhu.⁶⁵

⁶⁵ Ministerstvo financí České republiky: *Strategie financování a řízení státního dluhu České republiky na rok 2022* [online]. 2022 [cit. 2023-03-05]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/publikace/strategie-financovani-a-rizeni-statniho-/2022/strategie-financovani-a-rizeni-statniho-44177>

3.12 Návrh řešení státního dluhu

Návrh řešení státního dluhu České republiky v důsledku pandemie Covid-19 je poněkud složitý, ale není jasné, kterým směrem bude lepší se vydat. Existuje několik metodik, jakými lze dosáhnout snížení dluhu.

Hlavní metodou snižování státního dluhu je zvýšení příjmů vládního sektoru nad výdaje, a to buď snížením výdajů nebo naopak zvýšením příjmů. Pokud cílem je zvýšení příjmů, je možné získat například zvýšením daní, které tvoří většinu příjmů. Z daní ovlivňujících příjmy státního rozpočtu jsou nejvýznamnější DPH, daň z příjmu a spotřební daň. Pro získání vyšší částky na dani z příjmu je v zájmu státu, aby nezaměstnanost byla co nejnižší. S rostoucí nezaměstnaností klesá příjem z daně. V některých zemích EU mají právnické osoby dvě sazby daně z příjmu, které jsou určeny velikostí subjektů. Tato daň by tedy státu přinesla další finanční zdroje a neohrozila by drobné podnikatele. Další velkou sumu do rozpočtu může přinést spotřební daň, která se v posledních letech postupně zvyšuje.

Další o něco radikálnější metodikou je zavedení paušální daně. Znamená to zvýšení daně o jedno procento, které by směřovalo na uhrazení státního dluhu. Zavedení této daně by však mělo negativní dopad na ekonomiku země – mohl by odejít zahraniční kapitál nebo by zmizely úroky ze státních dluhopisů.

Na vysoký dluh může vláda reagovat i snížením výdajové strany rozpočtu. To však negativně ovlivňuje investice do zdravotnictví, školství či sociální péče, což způsobuje nespokojenost pracovníků veřejného sektoru i občanů, kteří využívají služeb institucí v těchto sektorech.

4 Výsledky a diskuse

První kapitola praktické části se zabývala vývojem a strukturou státního dluhu vybraných států mezi lety 2000–2021. Analýza tohoto období ukazuje, jak se postupně vyvíjela hodnota státního dluhu a které faktory měly největší vliv na jeho růst nebo pokles. Dalším důležitým podkladem pro analýzu slouží podíl státního dluhu na HDP v %. Tento poměr přesněji ukazuje, jak moc je země zatížena státním dluhem.

Prvním státem, na kterém se prováděla analýza, byla Česká republika. Analýza začínala zkoumáním vývoje výše státního dluhu. Na začátku sledovaného období činil státní dluh 289,3 mld. Kč a následně téměř po celé sledované období dluh stále rostl. Pouze mezi lety 2012–2019 došlo k mírnému snížení růstu nebo dokonce k poklesu. Ke konci období dosáhl státní dluh hodnoty 2 465,7 mld. Kč. Dále se analýza zaměřovala na podíl státního dluhu na HDP, který ukazuje, jak moc je Česká republika zadlužena. Během analýzy státního dluhu České republiky byla také zkoumána struktura dluhu. Státní dluh byl rozdělen na domácí a zahraniční dluh, které se dále rozložily na další položky. Bylo zřetelně vidět, z čeho se český dluh skládá, a na co se zaměřit při řešení dluhu. V roce 2021 převažoval domácí dluh, který činil 2 292 mld. Kč, zatímco zahraniční dluh činil pouze 173,7 mld. Kč. Největší podíl na domácím dluhu měly střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy, jejichž podíl v roce 2021 dosáhl 97 %. Veškerá data pro provedení analýzy byla čerpána z oficiálního webu Ministerstva financí České republiky.

Následující částí kapitoly se zabývali vývojem státního dluhu vybraných zemí Evropské unie. Mezi tyto země patří Slovensko, Polsko a Německo. U těchto zemí analýza dluhu probíhala v eurech. Stejně jako u české republiky pro analýzu byl použit vývoj státního dluhu a podíl státního dluhu na HDP. Oproti ČR u vybraných zemí nebyla sledovaná struktura dluhu. Data pro následnou analýzu byly použity z oficiálního webu EUROSTATU.

Druhá kapitola bakalářské práce se zaměřuje na komparaci státních dluhů vybraných zemí. Data pro tuto komparaci byla získána prostřednictvím průzkumu vývoje a struktury státního dluhu v jednotlivých zemích. Pro porovnání byly použity čtyři grafy, které ukazují podíl státního dluhu na HDP v zemích EU v roce 2021, vývoj státního dluhu ve vybraných zemích v porovnání s HDP, vývoj státního dluhu v těchto zemích a graf zobrazující přebytek nebo deficit státního rozpočtu za rok 2021.

Z prvního grafu vyplývá, že Česká republika má jeden z nejmenších podílů státního dluhu na HDP a celkově je umístěna na 6. místě mezi všemi státy EU. Naopak, Německo má nejvyšší poměr dluhu na HDP mezi vybranými zeměmi, ale stále se drží pod celkovým průměrem EU. Srovnání českého státního dluhu s ostatními zeměmi EU přináší pozitivní výsledky, protože Česká republika patří mezi nejméně zadlužené země. I když se zdá, že výše dluhu a tempo růstu jsou příliš vysoké, skutečnost je taková, že Česká republika je velmi dobře na tom ve srovnání s ostatními zeměmi.

Z tabulky poměru státního dluhu na HDP je patrné, že Česká republika je nejméně zadluženou zemí z vybraných států (40 % pro rok 2021). Průběh kolísá, ale ve výsledku je Česká republika o něco lépe na tom než Slovensko a Polsko a mnohem lépe než Německo. Pokud se podíváme pouze na výši státního dluhu, Česká republika stále dosahuje dobrých výsledků (107029 mld. euro pro rok 2021).

Nižší hodnoty jsou pouze u Slovenska, se kterým je velmi podobný průběh vývoje. To vykazuje lepší ekonomickou hospodárnost a následně i vyšší HDP. Dvojnásobně vyšší dluh byl u Polska a nesrovnatelně vyšší u Německa. Dále bylo zjištěno, že všechny zvolené státy vykázaly v roce 2021 deficit státního rozpočtu. U České republiky byl deficit stanoven na 5,1 %, což nás umístilo na třetí místo.

Třetí kapitola se soustředila na strategii řešení a financování státního dluhu ČR v roce 2022. Strategie měla reagovat na rostoucí tendenci státního dluhu spojenou s pandemií Covid-19. Strategie byla vydána ve dvou vydáních, jednou na začátku roku a jednou aktualizovanou v polovině roku. Cílem bylo splatit 273,5 mld. Kč, což mělo odpovídat 4,2 % HDP.

Poslední kapitola nabízí návrhy řešení, které vedou ke snížení státního dluhu. Existuje mnoho možností, jak řešit státní dluh, ale jedním z nejlepších doporučení je snažit se při nastupujícím ekonomickém růstu co nejvíce snížit dluh a nepovažovat vyrovnaný rozpočet za cíl, spíše se snažit ještě více snížit výdaje. Pokud se tato strategie implementuje, bude možné se vyhnout zvýšení daně.

5 Závěr

Problematikou státního dluhu se zabývají hodně ekonomové, jelikož tato otázka je velmi složitá a důležitá. Je důležité nahlížet na tento problém z více úhlů pohledu, které zasahují do různých sektorů ekonomiky. Diskuse o státním dluhu byly vždy jedním z každodenních témat, ovšem v období koronavirové pandemie tato problematika získala ještě větší pozornost. Hledají se tedy způsoby a cesty, jak stabilizovat vývoj státního dluhu a omezit jeho růst, což souvisí i s efektivním hospodařením státního rozpočtu.

Teoretická část práce je zaměřena na popis hlavních pojmů a vysvětlení východisek týkajících se vládního sektoru a dluhové problematiky. Vysvětleny jsou úkoly fiskální a rozpočtové politiky a popsána je rozpočtová soustava a rozpočtový proces v České republice. Dále je ukázána funkce státního rozpočtu, jeho hlavní příjmy a problematika případného deficitu. Jsou také ukázány různé metodiky měření a regulace státního dluhu.

Praktická část práce se zabývá samotnou analýzou státního dluhu vybraných států mezi lety 2000–2021, s hlavním zaměřením na státní dluh České republiky. V období let 2000–2012 byl sledován exponenciální růst dluhu, ale následujících 7 let došlo k poklesu. Tato tendence by pokračovala, pokud by nenastala pandemie Covid-19, která způsobila rapidní růst. Na začátku sledovaného období byla výše dluhu 289,3 mld. Kč a na konci roku 2021 byla stanovena na 2 465,7 mld. Kč. Za 21 let vzrostl státní dluh ČR 8,5krát.

Další sledovanou zemí bylo Slovensko, kde ekonomický vývoj byl velmi podobný. V roce 2000 byla výše státního dluhu obou států téměř stejná. Pak následovalo období růstu a mizerných poklesů mezi lety 2012–2019. Nehledě na podobný začátek, na konci sledovaného období převyšoval slovenský státní dluh český téměř 2krát. Avšak s ohledem na grafy podílu státního dluhu na HDP je vidět, že Slovensko po celou dobu bylo a je více zatížené státním dluhem. V roce 2021 činil podíl dluhu v Česku 40,4 % oproti Slovensku s 62,2 %.

Třetí zemí v pořadí bylo Polsko, které patří mezi rychle rozvíjející se země. Křivka vývoje státního dluhu souvisí s tímto rychlým růstem ekonomiky. Oproti Česku jsou hodnoty státního dluhu výrazně vyšší, ale růst byl značně pomalejší. Začínající hodnota byla 68 167 mil. euro, ale do roku 2021 hodnota vzrostla až 4,5krát na 306 500 mil. euro. Podíl státního dluhu na HDP byl také vyšší a vykazoval silné kolísání po celé sledované období.

Poslední čtvrtou zemí bylo Německo, které vykázalo úplně nejvyšší hodnoty státního dluhu. Výše dluhu mnohonásobně převyšuje český dluh. Vysvětlením je větší plocha země, větší počet obyvatel a silnější a vyvinutější ekonomika. Na začátku byl dluh stanoven na 791 111 mil. euro a na konci na 1 666 432 mil. euro. Křivka podílu státního dluhu na HDP je podobná české křivce, ale podíl je vyšší.

Následuje hlavní cíl práce – srovnání státního dluhu České republiky s dluhem Slovenska, Polska a Německa. Údaje jednotlivých zemí byly porovnány s ukazatelem podílu státního dluhu na HDP. Srovnávaná data poskytla důležitý přehled o politice řízení dluhu zemí Evropské unie. Pro srovnání byla velikost státního dluhu uváděna v miliardách eur, což ukázalo, že finanční popis dluhu není dostatečně důležitý. Největším dluhem disponuje Německo, což je ale v souladu s jeho velkým počtem obyvatel a geografickou rozlohou.

Předposlední kapitola byla věnována strategii řízení a financování státního dluhu ČR na rok 2022. Informace o předpokladech byly zpracovány na základě informací Ministerstva financí ČR. Pokud by svět nepostihla nečekaná virová epidemie, nedošlo by v letech 2019-2021 k tak výraznému nárůstu státního dluhu. Účelem strategie bylo reagovat na nárůst dluhu vládního sektoru v souvislosti s pandemií Covid-19. Cílem pro rok 2022 bylo splatit 273,5 miliardy korun, což odpovídá 4,2 procentu HDP.

Posledním dílčím cílem práce bylo vyjmenovat možnosti, které povedou ke snížení dluhu země. Základní metodou je zvýšení příjmů státního rozpočtu v porovnání s vládními výdaji. Nejjednodušší cestou je snížení výdajů státního rozpočtu, ale tato metoda může vést k úbytku investic do školství, zdravotnictví nebo sociální péče. Další cestou je zvýšení daní, které nejvíce ovlivňují příjmy státního rozpočtu, jako např. daň z přidané hodnoty, spotřební daň nebo daň z příjmu.

V následujících letech se státní dluh bude mírně zvyšovat, což je důsledkem neočekávané epidemie Covid-19. Finanční odpovědnost vlády je nejdůležitějším faktorem vedoucím ke snížení veřejného dluhu. Vláda tedy musí být nyní opatrná a vybírat výdaje s velkou prozíravostí. Nezbyvá nic jiného než doufat, že státní rozpočet bude brzy vyrovnán, bez rekordního deficitu, a že přijde opět příznivá doba pro snižování státního dluhu.

6 Seznam použitých zdrojů

6.1 Knižní publikace

BRČÁK, J., SEKERKA, b., SEVEROVÁ L., STARÁ D. 2020. *Makroekonomie: makroekonomický přehled*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-831-0.

ČERNOHORSKÝ, J., TEPLÝ, P. 2011. *Základy financí*. Praha: Grada. ISBN 8024736691.

ČERVENKA, M. 2009. *Soustava veřejných rozpočtů*. Praha: Leges, Student (Leges). ISBN 9788087212110.

DVOŘÁK, P. 2008. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck. Becková edice ekonomie. 343 s. ISBN 978-80-7400-075-1.

HAMERNÍKOVÁ, Bojka. 2004. *Veřejné finance: učebnice*. 2. vyd. Praha: Eurolex. ISBN 80-86432-88-2.

KUBÁTOVÁ, Květa, ed. 2011. *Úloha veřejných financí v řešení problémů a dopadů současné krize*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-609-7.

OCHRANA, F., PAVEL, J., VÍTEK, L. 2010. *Veřejný sektor a veřejné finance: financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit*. Praha: Grada. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-3228-2.

PEKOVÁ, Jitka, Jaroslav PILNÝ a Marek JETMAR. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-351-5.

6.2 Internetové zdroje

Aktuálně.cz: *Německo*. [online]. 11.03.2020 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/zahranici/nemecko/r~i:wiki:1880/>

Aktuálně.cz: *Polsko*. [online]. 23.02.2021 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/zahranici/polsko/r~i:wiki:1795/>

Aktuálně.cz: *Slovensko*. [online]. 6.3.2021 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/zahranici/slovensko/r~i:wiki:2108/>

Česká Národní Banka: *Ratingové hodnocení České republiky*. [online]. 04.2011 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/zpravy-o-inflaci/tematicke-prilohy-a-boxy/Ratingove-hodnoceni-Ceske-republiky>

EUROSTAT: *General government debt*. [online]. 15.06.2022 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10dd_ggd/default/table?lang=en

EUROSTAT: *General government deficit/surplus*. [online]. 21/10/2022 [cit. 2023-03-05]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00127/default/table?lang=en>

EUROSTAT: *General government gross debt*. [online]. 21.10.2022 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_17_40/default/table?lang=en

Evropská unie: *Německo*. [online]. [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles/germany_cs

KOZIEŁ, Michal. *Omezování veřejného dluhu v Polsku – ústavní a zákonná východiska*. 2014, 149 s. Dostupné také z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5580/4676>

Ministerstvo financí České republiky: *Maastrichtská kritéria*. [online]. 01.12.2013 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/maastrichtska-kriteria>

Ministerstvo financí České republiky: *Metodiky ESA 95, GFS 1986 a GFS 2001*. [online]. 11.02.2013 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/metodiky/2012/metodiky-esa-95-gfs-1986-a-gfs-2001-9577>

Ministerstvo financí České republiky: *Pakt stability a růstu*. [online]. 01.12.2013 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/pakt-stability-a-rustu>

Ministerstvo financí České republiky: *Státní rozpočet v kostce – 2021*. [online]. 29.03.2021 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/rozpocet-v-kostce/statni-rozpocet-v-kostce-2021-41404>

Ministerstvo financí České republiky: *Strategie financování a řízení státního dluhu České republiky na rok 2022*. [online]. 2022 [cit. 2023-03-05]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/publikace/strategie-financovani-a-rizeni-statniho-/2022/strategie-financovani-a-rizeni-statniho-44177>

Ministerstvo financí České republiky: *Struktura a vývoj státního dluhu*. [online]. 04.11.2004 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/statistiky/struktura-a-vyvoj-statniho-dluhu/>

Ministerstvo financí České republiky: *Zákon č. 218/2000 Sb.* [online]. 31.12.2000 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/legislativni-dokumenty/2000/zakon-c-218-2000-sb-3443>

Ministerstvo financí České republiky: *Zákon č. 250/2000 Sb.* [online]. 31.12.2000 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/legislativni-dokumenty/2000/zakon-c-250-2000-sb-3447>

Ministerstvo financí České republiky: *Zákon č. 57/2022 Sb.* [online]. 21.03.2022 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/legislativni-dokumenty/2022/zakon-c-57-2022-sb-46892/>

Ministerstvo financí: *Zpráva o řízení státního dluhu České republiky v roce 2021*. 76 s. ISSN 2336-5746. Dostupné také z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Statni-dluh_2021_Zprava-o-rizeni-statniho-dluhu-CR.pdf

Rada pre rozpočrovů zodpovednosť: *Dlhová brzda*. [online]. 2022 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.rrz.sk/dlhovabrzda/>

Úřední věstník Evropské unie: *PŘIJETÍ SOUHRNNÉHO ROZPOČTU EVROPSKÉ UNIE (EU, Euratom)*. 2021/417 na rozpočtový rok 2021 s konečnou platností. 2021, 2286 s. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021B0417&from=EN>

7 Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk

7.1 Seznam obrázků

Obrázek 1: Rozpočtová soustava ČR.....	17
--	----

7.2 Seznam tabulek

Tabulka 1: Ratingové stupně.....	25
Tabulka 2: Struktura domácího dluhu České republiky.....	39
Tabulka 3: Struktura zahraničního dluhu České republiky.....	41

7.3 Seznam grafů

Graf 1: Vývoj státního dluhu České republiky.....	35
Graf 2: Vývoj státního dluhu České republiky k HDP (v %)......	36
Graf 3: Struktura státního dluhu České republiky.....	37
Graf 4: Struktura domácího dluhu České republiky.....	38
Graf 5: Struktura zahraničního dluhu České republiky.....	42
Graf 6: Vývoj státního dluhu Slovenské republiky.....	43
Graf 7: Vývoj státního dluhu Slovenské republiky k HDP (v %)......	45
Graf 8: Vývoj státního dluhu Polské republiky.....	46
Graf 9: Vývoj státního dluhu Polské republiky HDP (V %)......	48
Graf 10: Vývoj státního dluhu Německa.....	49
Graf 11: Vývoj státního dluhu Německa k HDP (v %)......	50
Graf 12: Podíl státního dluhu k HDP v zemích EU v roce 2021.....	51
Graf 13: Vývoj státního dluhu vybraných zemí.....	53
Graf 14: Přebytek/deficit státního rozpočtu za rok 2021.....	54
Graf 15: Vývoj státního dluhu vybraných zemí k HDP (v %)......	55